

Olvasási szokások és médiahasználat Kolozsváron
– kutatási jelentés –

Olvasásszociológiai felmérésünkben pillanatképet igyekeztünk vázolni a könyv ezredvégi szerepéről a kolozsvári magyarok életében. Milyen könyveket olvasnak, milyen könyveket vásárolnak – az olvasásszociológia klasszikus kérdései ezek, amelyeket egy olyan korban tettünk fel, amikor egyre világosabbá, egyre elfogadottabbá válik, hogy a könyvek használata, a könyvolvasás folyamatosan veszít jelentőségéből. Mi több, egyes szerzők szerint maga az írásbeliség kora van hanyatlóban, az elektronikus médianak és információátvitelnek köszönhetően a másodlagos szóbeliség korába léptünk.

Elemzésünk három részre tagolódik. Első részében a könyvolvasás, a könyvekkel való ellátottság és könyvvásárlás kérdéseivel foglalkozunk részletesebben. Ezt követően a könyvet mint információ közvetítő eszközt, az egyén információ-ellátásának egyik csatornáját vizsgáljuk, az információs csatornák tágabb kontextusába helyezve. A könyvvel vetekedő főbb információs csatornának tekintjük az írott sajtót, a tévét és a rádiót, valamint az Internetet. Ily módon a kolozsvári magyarok „információ-ellátottsági profilját” rajzoljuk meg, három szempont szerint struktúrálva a felmérés során kapott információkat: (1) a különbözőinformáció hordozó csatornák milyen súllyal vannak jelen az emberek információ-háztartásában, (2) ezeken milyen információs tartalmak áramolnak, (3) milyen az így szerzett információ-készlet nyelvi szerkezete/összetétele. Elemzésünk befejező részében az egyes információs csatornák értékrendre gyakorolt hatását vizsgáljuk.

Az alkalmazott mintáról

A kutatás során kor, iskolai végzettség és nem szerint felépített kvótás mintavételt alkalmaztunk. A kvótákat Kolozs megye urbánus lakosságának az 1996-os statisztikai évkönyvben szereplő adatai alapján számoltunk ki.

Az elemzésben a fiatalkor (15-25 év), fiatal felnőttkor (26-34 év), közép-felnőttkor (35-49 év), érett felnőttkor (50-65 év), valamint az idős kor (65 év fölött) kategóriákat különböztettük meg. E korcsoportok szerint a ténylegesen használt minta összetétele a következő: 15-25 év közöttiek 22%, 26-34 év közöttiek 15%, 35-49 év közöttiek 26%, 50-65 év között 21%, 65 év fölött 16 %.

Iskolai végzettség szerint az 1–8 osztályt vagy annál kevesebbet végzetek, a középiskolát (liceumot), szakiskolát (ide besoroltunk bármilyen szakképesítést, ha azt nem előzte meg a középiskola elvégzése), posztliceális valamint felsőfokú kategóriákat különböztettük meg, a minta ezek szerinti megoszlása a következő: 1 – 8 osztályt végzett 42%, szakiskolát végzett 19%, középiskolát végzett 28%, posztliceális vagy felsőfokú végzettségű 11%.

A felmérés során összesen 550 személyt kérdeztünk meg. Tudva, hogy a magyar lakosság az összlakosságnál magasabb átlagéletkorú, feltételezhető, hogy mintánk kismértékben a fiatalabb korúak javára torzít. Hasonlóképpen feltételezhető a mintának a felsőfokú végzettséggel rendelkezők javára történő torzulása is, a város egyetemi központ voltából adódóan.

Az elemzésben alkalmazott szempontok

Elemzésünkben az egyes kérdésekre kapott válaszok általános megoszlásai mellett ezeknek a mintavételben figyelembe vett két demográfiai jellemző, a kor és iskolai végzettség szerinti megoszlásait/összefüggéseit is vizsgáljuk. Ezek mellett egyes kérdések esetében a válaszok társadalmi struktúrában elfoglalt pozíció szerinti megoszlásait is bemutatjuk. Ehhez egy osztályszerkezeti modellt használunk, amelyet Bourdieu tőketípusokra vonatkozó elméletére építünk. Bourdieu alapján materiális, kulturális és szociális/pozicionális tőketípusok között különbséget téve a következő osztályfrakciókat különböztetjük meg (Bourdieu, 1997).¹

Tőke típusa	Anyagi tőkével rendelkezők	Kulturális tőkével rendelkezők	Pozicionális tőkével rendelkezők
Tőke mennyisége	Nagy és középvállalkozók	Vezető beosztásban levő értelmiségiek	Állami hivatalnokok, rendőrök, hadsereg alkalmazottai
	Kisvállalkozók	Beosztott szellemi munkát végzők	
	Földtulajdonosok / földművesek	Nem szellemi munkát végző szakképzettek	
Munkások			
Leszakadók			
Tanulók			

Az egyes frakciókba a következő foglalkozási kategóriákat soroltuk:

Nagy és középvállalkozók: több mint 5 személyt alkalmazó vállalkozók.

Kisvállalkozók: kiskereskedők és kevesebb mint 5 személyt alkalmazó vállalkozók.

Nem szellemi munkát végző szakképzettek: technikusok, mesterek, „értékes” képesítésű szakmunkások.

Munkások: csak puszta munkaerővel rendelkezők, valamint az elértéktelenedett végzettségű „szakmunkások”.

Leszakadók: csak munkaerővel rendelkező munkanélküliek, háztartásbeliek (nem soroltuk ide azokat a pillanatnyilag munkanélkülieket, akik magas végzettséggel, vagy értékes szakképzéssel rendelkeznek).

Tanulók: középiskolások és egyetemisták. E kategória nem képezi részét a rétegszerkezetnek.

Mintánkba a pozicionális osztályfrakcióba tartozó személyek egyáltalán nem kerültek, és (városi népességről lévén szó) földművesek sem. A megkérdezettek százalékos megoszlása e szerkezet szerint:

¹ Bourdieu, Pierre: Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. In: A társadalmi rétegződés komponensei. Szerk. Angelusz Róbert. Új Mandátum, 1997, Bp.

Nagy és közép vállalkozók	0,9%	Vezető beosztásban levő értelmiségiek	2,1%	Állami hivatalnokok, rendőrök, hadsereg alkalmazottai	0%
Kisvállalkozók	4,0%	Beosztott szellemi munkát végzők	13,5%		
Földtulajdonosok / földművesek	0%	Nem szellemi munkát végző szakképzettek	5,5%		
		Munkások	46,4%		
		Leszakadók	11,8%		

Tanulók	15,9%
---------	--------------

Itt jegyezzük meg, hogy a nagy és közép vállalkozó kategória a kevés ide tartozó eset miatt statisztikai elemzésre alkalmatlan. Ennek ellenére átlagok összehasonlításakor az e csoportra kapott értékeket is bemutatjuk (az ezekhez tartozó esetszámokkal együtt), arra gondolva, hogy ezek ha statisztikailag nem is megbízhatók, jelzésértékük hasznos lehet.

Olvasás, könyvekkel való ellátottság, könyvvásárlás.

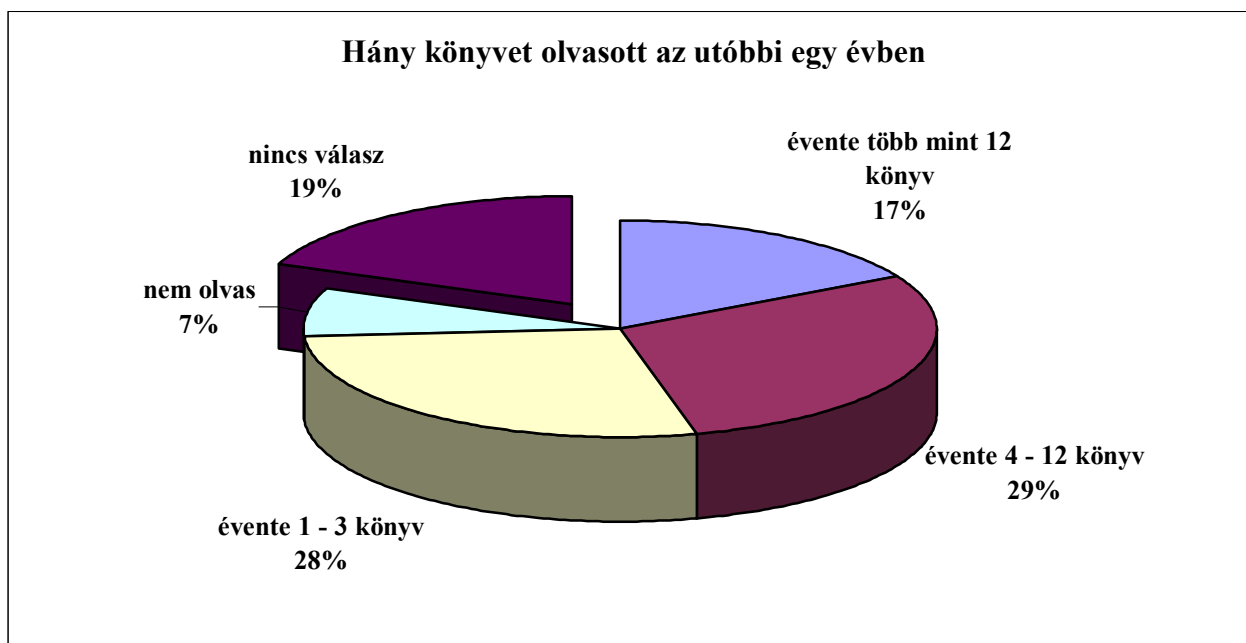
1. A kolozsvári magyar családok könyvtárai

A felkeresett személyek lakásában található családi könyvtárakat illetően ezek méret- és nyelv szerinti összetételét vizsgáltuk. Leggyakoribbnak az 500 kötetet meghaladó családi könyvtárak bizonyultak (20%), az egyre kisebb családi könyvtárak egyre kisebb számban fordulnak elő: 300-500 kötet közötti könyvvel a magyar lakosság 15%-a, 200-300 kötet között 15%, 100-200 kötet között 16%, 50-100 kötet között 15%, 50 vagy annál kevesebb könyvvel pedig 19% rendelkezik. E családi könyvtáraknak a megkérdezettek becslése szerint átlagosan 89 százaléka magyar nyelvű.

Hány könyv van az ön családjának?			
	esetszám	százalék	százalék kumulálva
nincs könyv, vagy 50 alatt	89	16,1%	16,1%
51-100	75	13,6%	29,7%
101-200	82	14,8%	44,6%
201-300	83	15,0%	59,6%
301-500	89	16,1%	75,7%
501-nél több	134	24,3%	100%
Összesen	552	100%	

2. A könyvolvasás gyakorisága

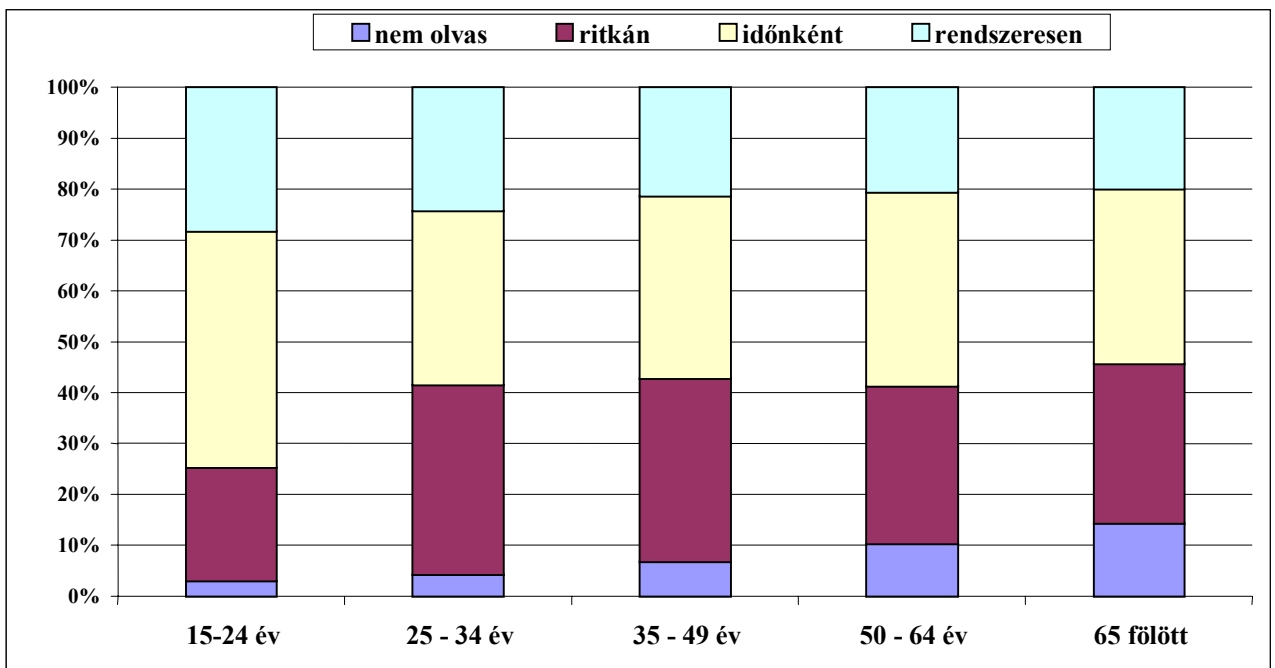
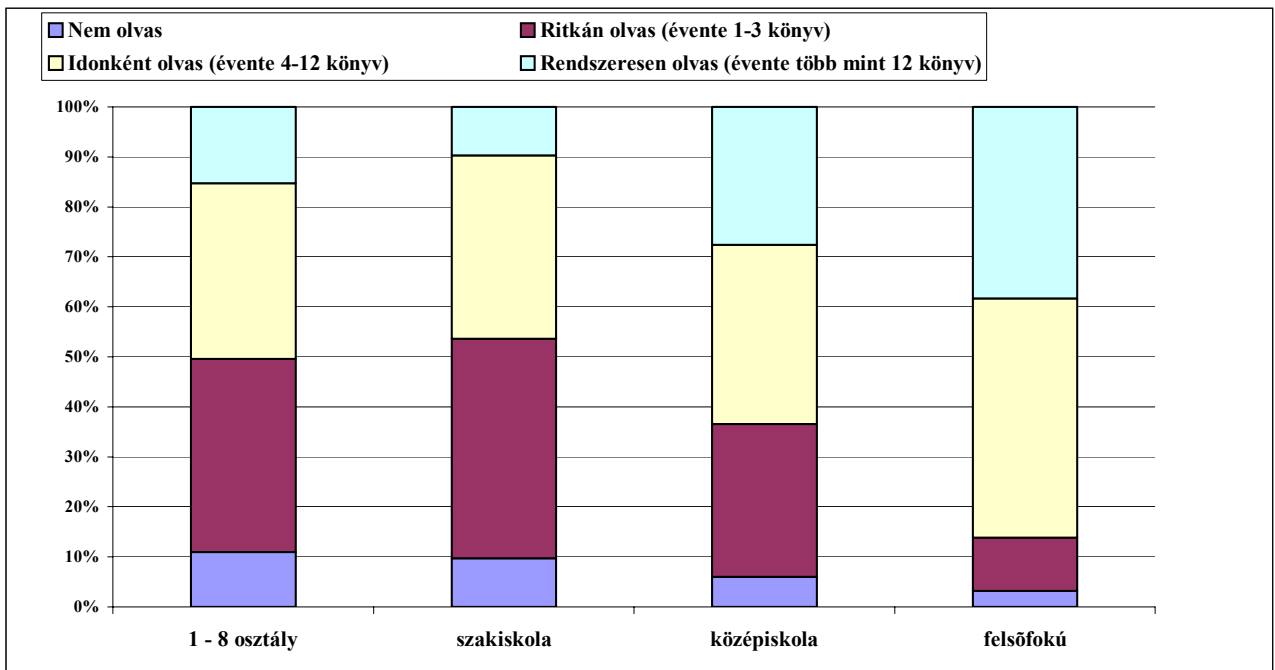
Az olvasás gyakoriságának méréséhez az utóbbi egy évben olvasott könyvek számára kérdeztünk rá. A megkérdezettek 18,5%-a nem tudta megbecsülni, hogy az elmúlt egy év alatt hány könyvet olvasott. A válaszolókat a Gereben Ferenc kutatásaiban alkalmazott négy kategóriába soroltuk, aki rendszeres olvasóknak tekinti a havonta legalább egy könyvet olvasókat, időnkénti olvasóknak a negyedévente legalább egy könyvet-, ritkán olvasóknak az évente legalább egy könyvet olvasókat. Az általunk feltett kérdés alapján ezeknek a kategóriáknak az utóbbi évben több mint 12 könyvet olvasók, a 4 és 12 közötti és az 1-3 valamint az egy könyvet sem olvasók csoportjai felelnek meg.

A kapott válaszok alapján a kolozsvári magyarok 16,5 %-a rendszeres könyvolvasó, 30%-a olvas negyedévenként legalább egy könyvet, 28 %-a ritkábban olvas. Egyáltalán nem olvas a magyar lakosság 7 %-a.

Ugyanezen kérdés alapján az elmúlt év során egy kolozsvári magyar lakos átlagosan 10 könyvet olvasott. Legnagyobb az évente két könyvet olvasók csoportja, a megkérdezettek fele legtöbb 5 könyvet olvasott, fele ötnél többet. Az utóbbi évben olvasott könyvek 85 % volt magyar nyelvű, 13,5 %-a román-, 2,3 %-a más nyelvű.

Felmérésünkben az olvasás gyakorisága nagymértékben kor és iskolai végzettség-függőnek bizonyult.

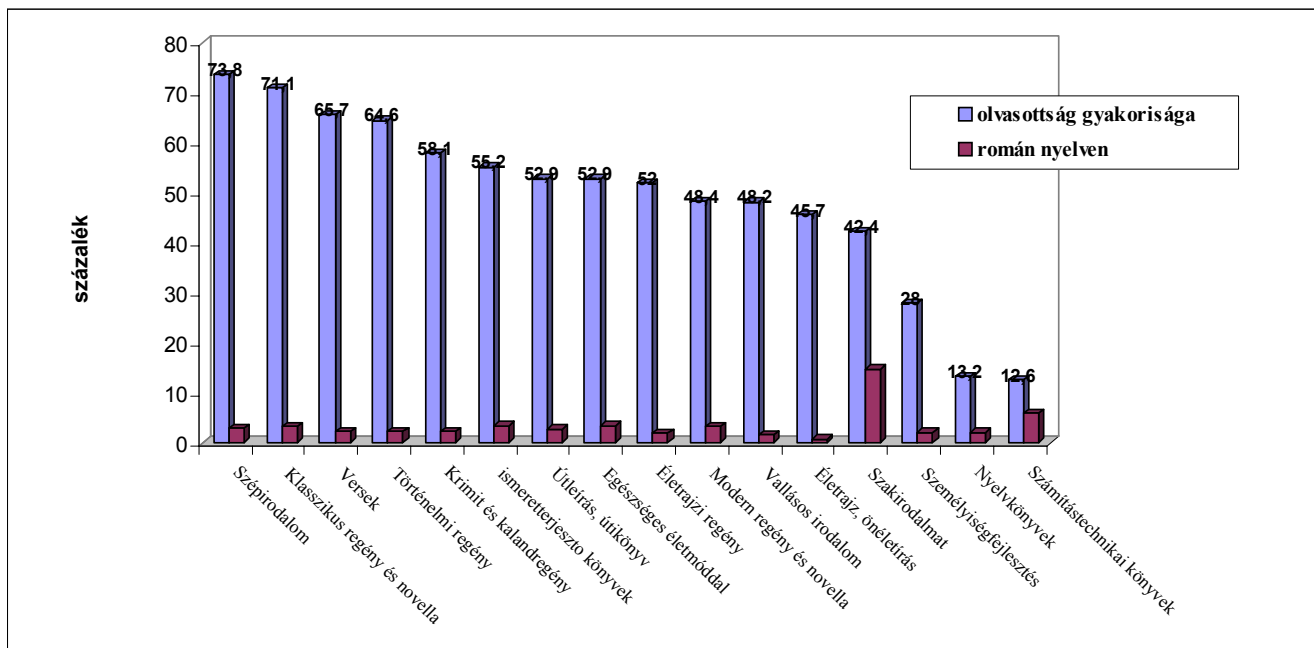
Iskolai végzettség szerint vizsgálva a könyvek olvasásának gyakoriságát, mint várható volt, a felsőfokú végzettségűek körében legmagasabb a rendszeres olvasók és legalacsonyabb a nem olvasók aránya. Az egyáltalán nem olvasók az 1-8 osztályt végzettek körében fordulnak elő legnagyobb arányban, a rendszeres olvasás pedig a szakiskolát végzettek között a legritkább. Az életkor növekedésével az olvasás gyakorisága egyenes arányban csökken.

Még jelentősebb eltérések mutatkoznak az olvasási szokásokban az osztályszerkezetben elfoglalt pozíció szerint: a könyvolvasás kiugróan a kulturális osztályfrakció jellemzője, a gazdasági osztályhoz tartozók a struktúra vertikális dimenziójában elfoglalt pozíciótól függetlenül egyaránt keveset olvasnak. Érdekes kiemelni, hogy a kisvállalkozók olvasási átlaga a fizikai munkásokéval egyenlő, míg a vállalkozásba nem kezdő, jó szakképesítéssel rendelkező de nem szellemi munkát végzők csoportja olvasási átlagával is a kulturális osztályfrakcióhoz tartozik.

		Egy év alatt olvasott könyvek száma	Esetszám
gazdasági osztályfrakció	Nagy és középállalkozók	3.6	5
	Kisvállalkozók	7.9	19
kulturális osztályfrakció	Vezető értelmiségiek	24.1	20
	Beosztott szellemiek	16.1	86
	Nem szellemi szakképzettek	18.8	33
	Fizikai munkások	7.7	174
	Leszakadók (munkanélküliek, háztartásbeliek)	8.4	45
	Tanulók-egyetemisták	14.2	71

3. Olvasmány-típusok olvasottsága

A különböző olvasmánytípusok olvasottságára zárt és nyílt formában egyaránt rákérdeztünk. Zárt kérdés formájában 16 olvasmánytípust soroltunk fel, amelyeket a megkérdezettek csökkenő sorrendben a következő arányban olvasnak:

Vagyis: szépirodalom 74%, klasszikus regény 74%, versek 65%, történelmi regény 65%, krimi és kalandregény 58%, ismeretterjesztő irodalom 55%, útleírás-útikönyv 53%, egészséges életmóddal

kapcsolatos irodalom 53%, életrajzi regény 52%, modern regény és novella 48%, vallásos irodalom 48%, életrajz-önéletrajz 46%, foglalkozással kapcsolatos szakirodalom 42%, személyiségfejlesztéssel kapcsolatos irodalom 28%, nyelvkönyvek 13%, számítástechnikai könyvek 13%.

Olvasói érdeklődésüket saját szavaikkal megfogalmazva legkedveltebbnek a kalandregények bizonyultak, e műfajt a megkérdezettek 23% nevezte meg kedvenceként. Ezt a klasszikus és kortárs szépirodalom követi (18%), majd a romantikus, érzelmes szerelmes történetek (14%), krimik (11%), szakirodalom (8%) történelmi témájú olvasmányok (5%) életrajzi jellegű könyvek (4%) társadalomtudományi művek (3,5%) science-fiction 3,3% következnek.

Az egyes olvasmánytípusok népszerűségét illetően jelentős eltérések mutatkoznak a társadalomszerkezetben elfoglalt pozíció szerint. Az 1. melléklet a felsorolt olvasmánytípusok közül a három leggyakrabban olvasott illetve a három legritkábban olvasott műfajt tartalmazza.

Szépirodalmi jellegű olvasmánytípusok minden osztályfrakció leggyakoribb olvasmányai között előfordulnak. Öt csoport esetében is a három leggyakrabban olvasott műfaj szépirodalmi (beosztott szellemiek, fizikai munkások, nem szellemi szakképzettek, leszakadók, tanulók). E nagyfokú hasonlóság mögött feltehetőleg egy mintaadó csoporthoz való erős igazodás áll. Ez a mintaadó csoport valószínűleg a beosztott értelmiségieké, amelynek leggyakoribb olvasmányai a tágabb „szépirodalom” kategória mellett a könnyebb olvasmánynak számító klasszikus próza és történelmi regény. Ez a „mintázat” szinte változatlanul ismétlődik a nem szellemi munkát végző szakképzetteknel (e két csoport az olvasás gyakoriságát illetően is rendkívül hasonló volt). Az értelmiségi minta iránti túlzott konformizmusnak tulajdonítható a versek megjelenése a két legkevésbé iskolázott csoport (fizikai munkások és leszakadók) leggyakoribb olvasmányai között. A kisvállalkozók-iparosok csoportjának az uralkodó mintával szembeni nonkonformizmusát jelzi a krimi és kalandregény első helyre kerülése e csoport esetében. Említésre méltó, hogy a „modern regény” csak a tanulók-egyetemisták esetében kerül a három leggyakoribb olvasmánytípus közé.

A nyelvkönyvek használata egyedül a vállalkozók esetében jelenik meg a három leggyakrabban olvasott műfaj csoportjában. A számítástechnikai könyvek esetükben ugyan nem szerepelnek a három első helyezett között, ám szintén csak esetükben (no meg a tanulók csoportjában) nem kerültek a legkevésbé olvasott három műfaj közé. A foglalkozással kapcsolatos szakirodalmi könyvek két csoport, a kisvállalkozók és a vezető értelmiségiek esetében jelenik meg a három leggyakrabban olvasott könyvtípus között, a közép- és nagyvállalkozók esetében az utolsó helyen szerepel.

Érdemes kiemelni a fentiek mellett a vallásos irodalom előfordulásait: e műfaj a leszakadó rétegek és a fizikai munkások csoportja esetében gyakori olvasmány, más csoportok esetében az utolsó öt hely között szerepel. Kivételt képeznek a vezető beosztású értelmiségiek, akik esetében a vallásos irodalom olvasása még a fizikaiak és a leszakadók csoportjában észlelnél is gyakoribb. Legritkábban a tanulók-egyetemisták olvasnak vallásos irodalmat, ők ennél minden felsorolt műfajt gyakrabban olvasnak. A következő táblázatban a vallásos irodalom helye látható az egyes olvasmánytípusok olvasottsági gyakoriságának sorrendjében.

vezető értelmiségiek	3
leszakadók	4
fizikai munkások	6
beosztott értelmiségiek	12
nem szellemi szakképzettek	13
kisvállalkozók	13
közép és nagyvállalkozók	15
tanulók-egyetemisták	16

A különböző **olvasmánytípusok olvasásának nyelvére** a zárt kérdés kapcsán kérdeztünk rá, eszerint a román nyelven olvasás két olvasmánytípus, a foglalkozással kapcsolatos szakirodalom és a számítástechnikai könyvek esetében játszik jelentős szerepet.

4. Kedvenc olvasmányok és szerzők

A következő táblázat a megkérdezettek legemlékezetesebb olvasmányélményeit („Melyik olvasmányára emlékszik vissza a legszívesebben?”), a lekérdezés pillanatában olvasott műveket, valamint a kedvenc magyar és nem magyar szerőket tartalmazza.

Emlékezetes olvasmányok	Említés száma	Legutóbbi olvasmányok	Említés száma	Kedvenc magyar szerzők	Említés száma	Kedvenc nem magyar szerzők	Említés száma
Jókai M.: Az aranyember	25	Jókai regény	22	Jókai Mór	289	Verne	52
Jókai M.: A kőszívű ember fiai	23	Biblia	17	Petőfi Sándor	131	Dumas	45
Gárdonyi G.: Egri csillagok	18	D. Steele regény	8	Mikszáth Kálmán	129	Eminescu	38
Mitchell, M.: Elfújta a szél	13	Mikszáth regény	8	Móricz Zsigmond	119	Hugo	37
Biblia	11	Agatha Christie	6	Gárdonyi	85	Agatha Christie	34
Dallos S.: Aranyecset	8	Szilvia sorozat	6	Arany János	62	Dosztovjeszkij	26
Molnár F.: A Pál utcai fiúk	6	Mahler	5	Rejtő Jenő	47	Hemingway	24
Móricz Zs.: Légy jó mindhalálig	6	Dumas	5	Ady Endre	37	Sadoveanu	24
Agatha Christie: Öt kismalac	5	Wass Albert	5	József Attila	27	Creangă	25
Arany J.: Toldi	5	Charriere	4	Wass Albert	24	Karl May	20
Charriere: Pillangó	5	Dallos	4	Tamási Áron	23	Thomas Mann	20
Jókai M.: És mégis mozog a Föld	5	Dosztovjeszki	4	Passuth László	22	Stendhal	18
Jókai M.: Fekete gyémántok	5	Gárdonyi	4	Móra Ferenc	18	Tolsztoj	17
Karl May: Winnetou	5	Lavrence, L.	4	Kosztolányi Dezső	17	Balzac	16
Dumas: A három testőr	4	Tolsztoj	4	Sütő A.	14	D. Steele	15
Gárdonyi G.: A láthatatlan ember	4	Ady	3	Szilvási Lajos	14	Shakespeare	15
Jókai M.: Egy az Isten	4	Calinescu G.	3	Kányádi Sándor	13	Zola	15
Jókai M.: Szegény gazdagok	4	Clavell, J.	3	Németh László	12	Dickens	12
Wass A.: A funtineli boszorkány	4	Kosztolányi	3	Berkesi András	10	E. Bronte	12
				Karinthy Frigyes	10	Rebreanu	15

5. Olvasmányválasztás és beszerzés

Az olvasmányok kiválasztásában szerepet játszó tényezőkre zárt kérdéssel kérdeztünk rá.² Ennek alapján a legtöbb megkérdezett a saját családi könyvtárában már meglévő könyvei közül választotta legutóbbi olvasmányát (36%). Majdnem ugyanilyen fontos szerepet játszanak az olvasmányok kiválasztásában a közeli ismerősök, rokonok, barátok, a legutóbb olvasott könyvre ezek hívták fel a megkérdezettek 32%-ának figyelmét. Az újonnan megjelent könyvekre jóval ritkábban esett a megkérdezettek választása (könyvesboltban figyelt fel legutóbb olvasott könyvére az alanyok 11%-a), ennél is kevésbé befolyásolják az olvasmányválasztást a sajtóbeli könyvismertetések (tévében-rádióban-újságban hallott a választott könyvről a megkérdezettek 4%-a), a könyvtárakban keresgélés pedig ennél is ritkább (3%). Az alanyok 14%-a az adott válaszlehetőségek egyikébe sem tudta

² „Hogyan esett a választása a legutóbb olvasott könyvre?” Válaszlehetőségek: felhívták rá a figyelmét (ismerős, rokon, barát)(1), könyvesboltban figyelt fel rá (2), tévében/rádióban/újságban hallottam róla (3), könyvtárban figyelt fel rá (4), családi könyvtárunkban figyelt fel rá (5), más módon (6).

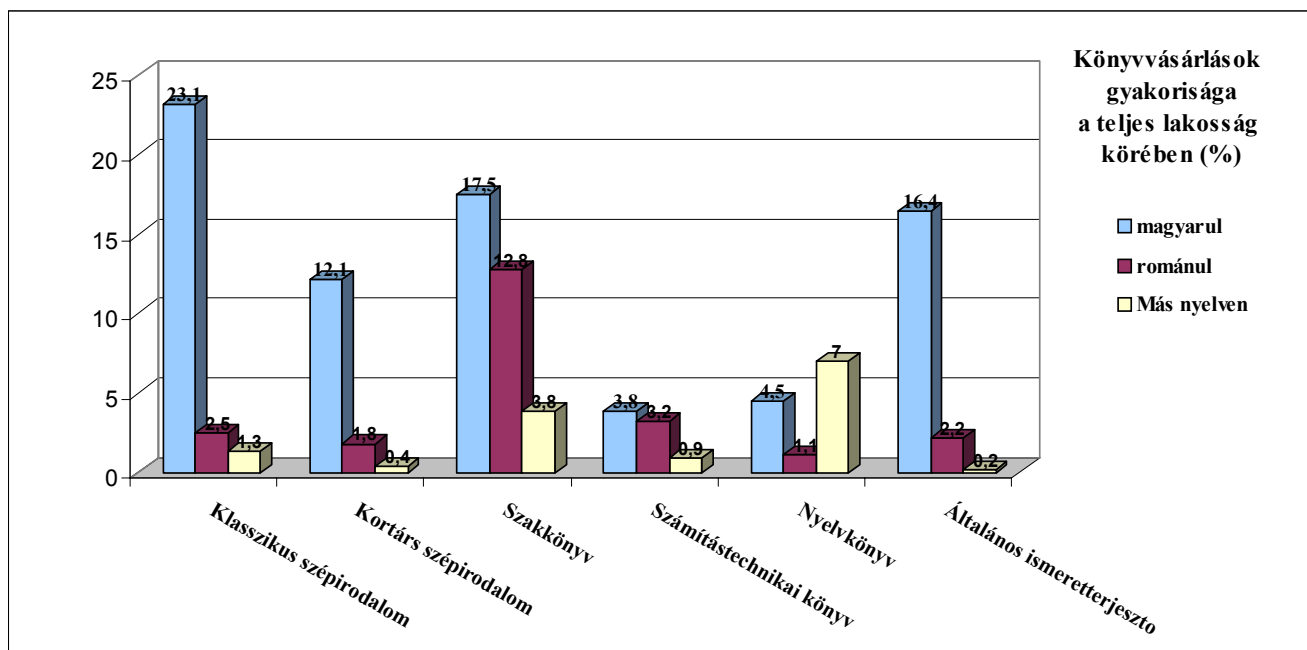
besorolni esetét. Az olvasmányok kiválasztásában tehát a könyv birtoklása mellett a személyes kapcsolatok befolyása a kiemelkedő, a reklám/könyvismertetés ezeknél jóval kisebb szerepet játszik.

A legtöbb olvasott könyvek fő forrása, az olvasmányválasztást meghatározó fő tényezővel összhangban, a már meglévő saját könyvtár (33%). Az ismerősökl/barátok könyvtárait (22%) azonban megelőzi a kiválasztott könyvek megvásárlása (27%). Ajándékba kapta legtöbb olvasott könyvét a megkérdezettek 9%-a, könyvtárból pedig mindössze 6% kölcsönözte. A megadott válaszlehetőségekbe ezúttal csak 3% nem tudott beilleszkedi.

Hogyan esett választása a legtöbb olvasott könyvre?	Hogyan szerezte be a legtöbb olvasott könyvet?		
Családi könyvtárunkban figyeltem fel rá	36%	saját családi könyvtárából vette elő	33%
Felhívták rá a figyelmét	32%	megvásárolta	27%
Könyvesboltban figyeltem fel rá	11%	barátjától/ismerősétől kapta kölcsön	22%
Tévében/rádióban/újságba hallottam róla	4%	ajándékba kapta	9%
Könyvtárban figyeltem fel rá	3%	könyvtárból kölcsönözte	6%
más módon	14%	máshonnan	3%

6. Könyvvásárlás

A megkérdezettek 46%-a vásárolt könyvet az utóbbi egy év alatt, akik vásároltak, azok átlagosan 7 könyvet vettek. Legnagyobb az egy év alatt mindössze két könyvet vásárlók csoportja (módusz = 2), a megkérdezettek fele legtöbb négy, fele több mint négy könyvet vásárolt (medián = 4). Legtöbben klasszikus szépirodalmat vásároltak, a megkérdezettek 27%-a, kortárs szépirodalmat 14%. A klasszikus irodalomhoz közel áll a szakkönyvek vásárlási gyakorisága 24%-al, kimondottan számítástechnikai szakkönyvet 8% vásárolt, nyelvkönyvet 13%, általános ismeretterjesztőt 19%. A román nyelven vásárolt könyvtípusok (a román nyelven olvasott könyvtípusokkal megegyezően) a szakkönyvek és számítástechnikai könyvek között fordulnak elő nagyobb gyakorisággal (12,8% és 3,2%).

Jelentős eltérések mutatkoznak a különböző életkorcsoportok által egy év alatt vásárolt könyvek tekintetében.

A megkérdezettek hány százaléka vásárolt könyvet az elmúlt egy év során, és akik igen, azok hányat.

korcsoportok	könyvet vásárolt %	átlagosan vásárolt könyvek száma	összesen vásárolt könyvek száma
15 - 24	69.0	6.3	515
25 - 34	57.3	11.2	565
35 - 44	58.1	8.2	393
45 - 54	53.0	10.2	448
55 - 64	35.7	8.7	248
65 fölött	25.0	6.1	147

Legtöbben a 15-24 év közöttiek közül vásárolnak könyvet (69%), legkevesebben a 65 fölöttiek közül. A vásárolt könyvek átlagos számát nézve azonban kiderül, hogy bár e fiatalok nagy hányada vesz könyveket, aki vesz az aránylag kevés könyvet vesznek. Az időseknél az átlagosan vásárolt könyvek száma is a legalacsonyabb. Az átlagosan vásárolt könyvek száma legmagasabb a 25-34 év közöttieknél. Az egyes életkor-csoportok vásárló potenciálja az adott korcsoport nagyságától is függ. Ezt fejezi ki az egyes korcsoportok tagjai által összesen vásárolt könyvek száma, amelynek alapján szintén a 25-35 év közöttiek képezik a legnagyobb vásárlóközönséget, szorosan követik azonban őket 15-24 közötti fiatalok. A 35-44 év közöttiek korcsoportja a könyvvásárlás szempontjából hullámvölgyet képez, a 45-54 közöttiek ezeknél ismét jelentősebb vásárlóerőt képeznek. Az 55 év fölöttieknél a vásárolt könyvmennyiség jelentősen csökken.

A társadalom-szerkezetben elfoglalt pozíció szerint a könyvvásárlások száma nagyvonalakban követi a könyvolvasás gyakoriságát, nagyobb arányban az értelmiségiek vásárolnak könyveket, legkevesebbet a fizikai munkások és leszakadók. A nem szellemi szakképzettek ez esetben a fizikaiakhoz-leszakadókhoz állnak közelebb. A tanulók-egyetemisták átlagosan kevesebb könyvet vásárolnak mint a értelmiségiek, ám jóval nagyobb hányaduk vásárol könyvet. Összességében tehát ugyanolyan jelentős vásárlóerőt képviselnek, mint a beosztott értelmiségiek, vagy még jelentősebbet.

Könyvvásárlás osztályfrakciók szerint

	könyvet vásárolt %	átlagosan vásárolt könyvek száma	összesen vásárolt könyvek száma	esetszám
nagy és középvállalkozó	60.0	5.1	15	5
kisvállalkozó	55.0	8.9	106	20
vezető értelmiségi	91.7	18.1	176	12
beosztott szellemi	57.5	9.0	371	73
fizikai munkás	31.7	6.1	508	249
nem szellemi szakképzett	41.4	6.6	89	29
tanuló-egyetemista	81.4	6.6	462	86
leszakadók (munkanélküliek, háztartásbeliek)	36.9	5.1	117	65

Iskolai végzettség szerint az egy év alatt vásárolt könyvek száma az olvasott könyvek számával arányosan változik, a végzettség növekedésével nő. Legkevesebb könyvet azonban nem a legkevésbé iskolázottak csoportja (legtöbb 8 osztályt végzetek) vásárol, hanem a szakiskolát végzettek. E kategóriák kiterjedtségét is figyelembe véve legjelentősebb vásárlóerőt a középiskolát végzettek képeznek, őket a felsőfokúak követik

	könyvet vásárolt %	átlagosan vásárolt könyvek száma	összesen vásárolt könyvek száma
legtöbb 8 általános	36.8	5.3	474
szakiskola	29.7	4.8	142
liceum	63.3	7.1	677
posztliceális	52.9	8.9	79
felsőfokú	80.9	14.4	475

A megkérdezettek vagyoni³ helyzete (amely feltételezésünk szerint a család jövedelmi viszonyait is kifejezi) hasonlóképpen egyértelműen meghatározza az egy év alatt vásárolt könyvek számát, a nagyobb jövedelmi kategóriákba tartozók egyre nagyobb hányada vásárol könyvet, és akik vásárolnak azok egyre többet.

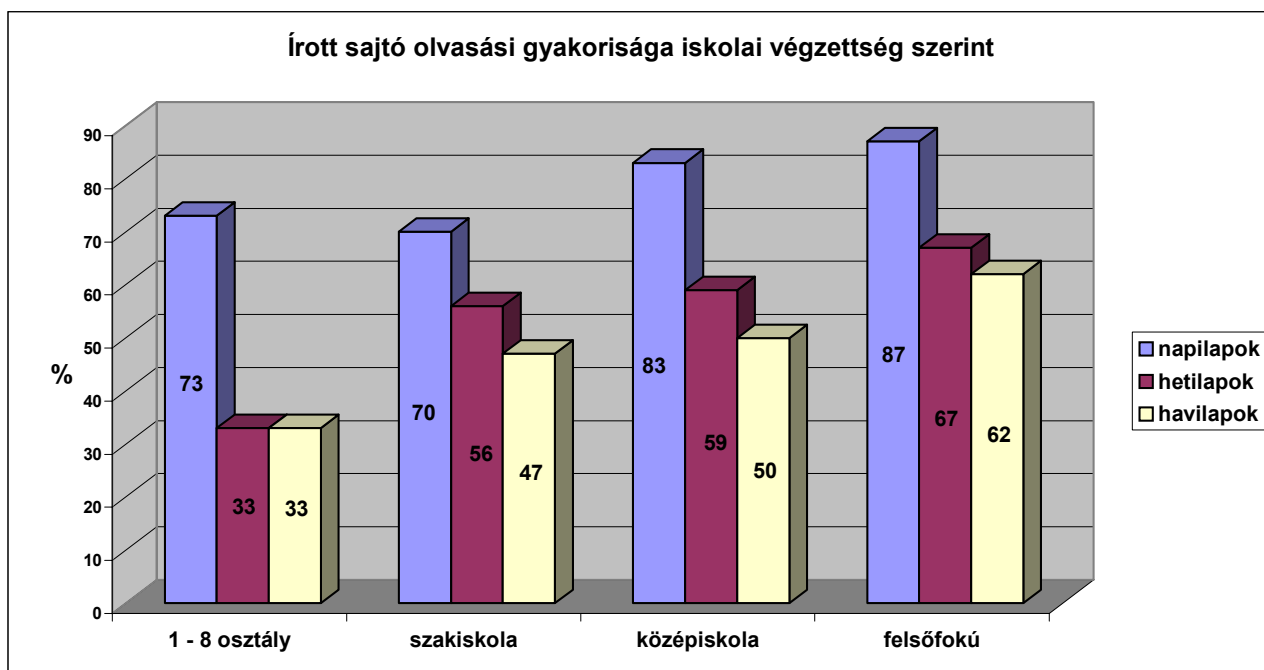
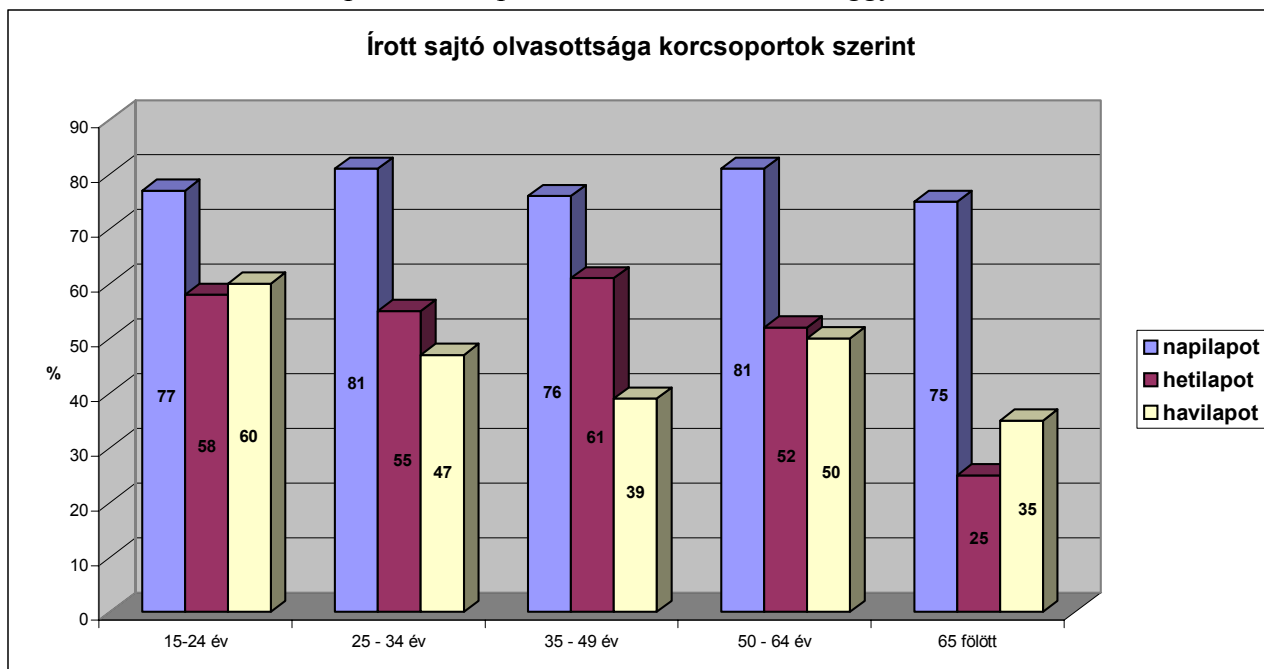
birtokolt vagyontárgyak száma	könyvet vásárolt %	átlagosan vásárolt könyvek száma	összesen vásárolt könyvek száma
0 – 2	25.0	5.1	205
3 – 4	42.1	5.0	318
5 – 6	63.7	8.4	655
7 – 13	70.0	9.4	654

Míg a könyvvásárlás és vagyoni helyzet igen erőteljes összefüggését a lineáris regresszióval kapott együttható is jelzi (béta = 0,337), ugyanezzel a módszerrel semmilyen összefüggés nem mutatható ki a vagyoni helyzet és az olvasás gyakorisága között (béta = 0,059 szignifikancia 0,220).

³ A feltett kérdés: „Rendelkezik-e ön a következő vagyontárgyakkal: színes tévé, telefon, mobiltelefon, CD-lejátszó, automata mosógép, video-magnó, értékes művészeti tárgy, mikrohullámú sütő, fagyasztóláda, személyi számítógép, internet-csatlakozás, személygépkocsi, hétvégi ház-nyaraló.”

2. Írott sajtó

Az írott sajtó a könyvhöz legközelebb álló, leginkább hasonlító információ közvetítő eszköz. Három kategóriáját különböztettük meg, a napi, heti és havilapot, amelyek különböző súllyal jelennek meg az emberek információ-ellátásában. Napilapot a megkérdezettek háromnegyede (75,6 %) olvas valamilyen rendszerességgel. Heti- és havilapokat megközelítőleg egyforma arányban a megkérdezettek majdnem fele olvas (47,2% illetve 40,9 %). Az olvasottság aránya az egyes sajtótípusok esetében az életkortól függően változó. Napilapot minden korosztály nagyjából egyenlő arányban olvas, a rétegspecifikusabb heti és havilapokat az idősek ritkábban olvassák. A havilapok olvasása a fiatalok, a hetilapoké a közép-felnőtt korúak körében leggyakoribb.

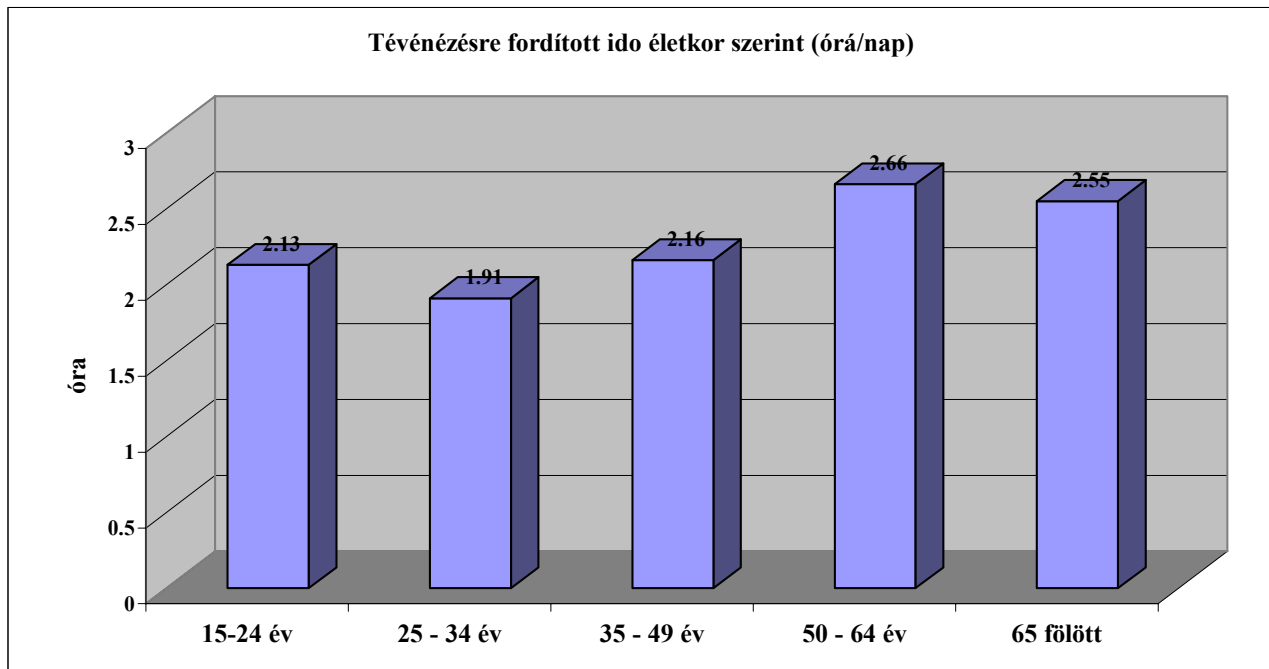

Az iskolai végzettség növekedésével mindhárom sajtótípus olvasottsága nő. Ez a növekedés a napilapok esetében kisebb mértékű, a heti és havi lapok esetében az olvasottsági arány kétszeresére növekszik a két szélső iskolázottsági csoport között.

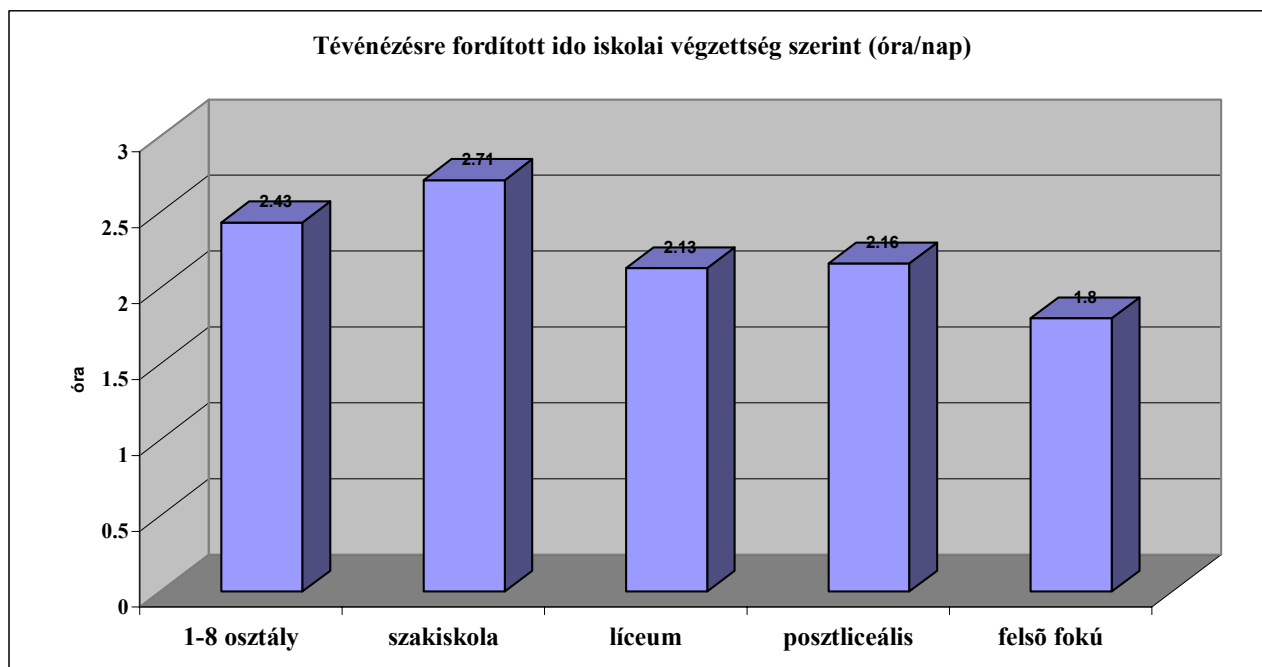
3. A kolozsváriak tévénézéshez kapcsolódó szokásai.

Kolozsvár magyar lakói hétköznaponként átlagosan 141 percet, azaz több mint két órát töltenek a tévékészülék előtt. Legnépesebb a napi két órát tévézők csoportja (24,2%). Vasárnapokon a tévénézésre fordított átlagos idő meghaladja a három és fél órát (214 perc).

A tévénézésre fordított idő életkor és iskolai végzettség szerinti eltérései láthatók a következő ábrákon.

Az ábra alapján elmondhatjuk, hogy a tévénézés időtartama nagyvonalakban a kor előrehaladtával nő. Kivételt képeznek e tendencia alól a 25 – 34 év közötti fiatal felnőttek, akiknek minden más életkor-kategóriánál kevesebb idejük jut tévénézésre. Az iskolai végzettség szerinti bontásból az iskolázottság és a tévénézés időtartama közötti fordított irányú összefüggés körvonalazódik, miszerint az iskolázottság növekedésével a tévé előtt töltött idő egyre kevesebb. Az információ-fogyasztás e módja tipikusan a szakiskolát végzettek körére jellemző.

A szakmunkások magas tévzési ideje tűnik ki a társadalomszerkezetben elfoglalt pozíció szerinti átlagolásból is: az idővel bővebben rendelkező munkanélküliek és háztartásbeliek után a nem szellemi munkát végző szakképzettek tévznek legtöbbet, amennyiben a nagy és középvállalkozók minden más csoport fölé magasodását kivételesnek és az alacsony esetszám miatt megbízhatatlan adatnak tekintjük. Említésre méltó még a vezető értelmiségiek kivételesen alacsony tévzési ideje, bár esetükben ugyancsak fenntartással kell kezelnünk a kapott értéket.

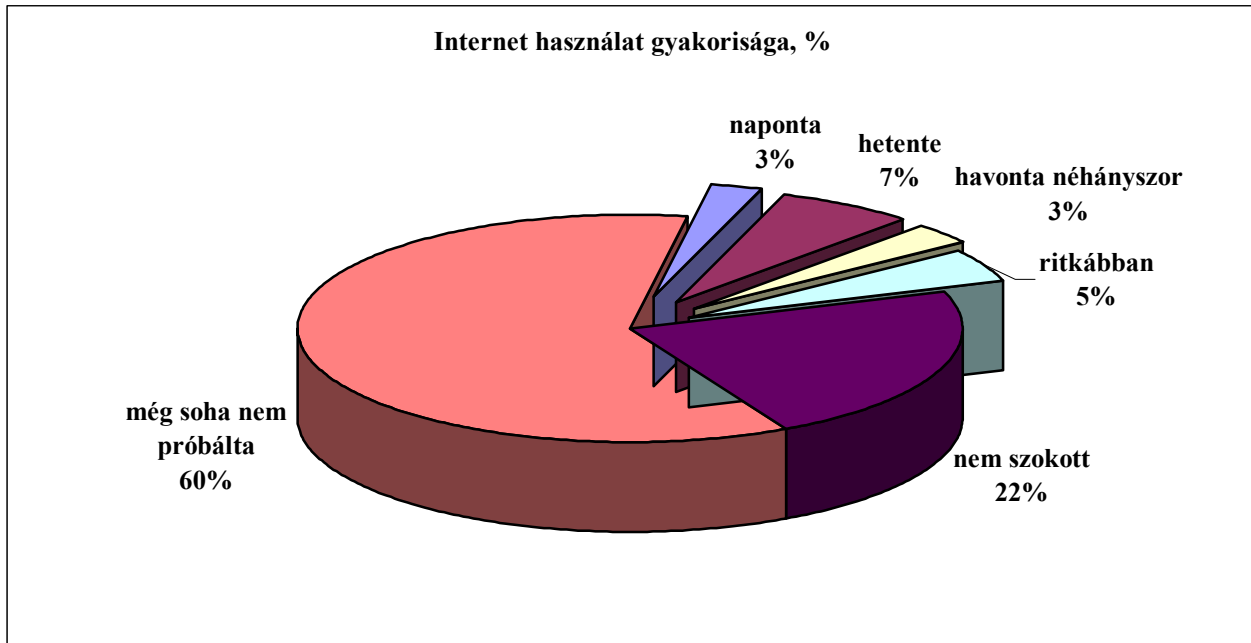
		tévénzésre fordított átlagos idő (perc)	esetszám
gazdasági osztályfrakció	Nagy és középvállalkozók	219	5
	Kisvállalkozók	108	21
kulturális osztályfrakció	Vezető értelmiségiek	72	11
	Beosztott szellemiek	130	71
	Nem szellemi szakképzettek	159	31
	Fizikai munkások	152	249
	Leszakadók (munkanélküliek, háztartásbeliek)	163	61
	Tanulók-egyetemisták	109	87

4. Rádióhallgatás

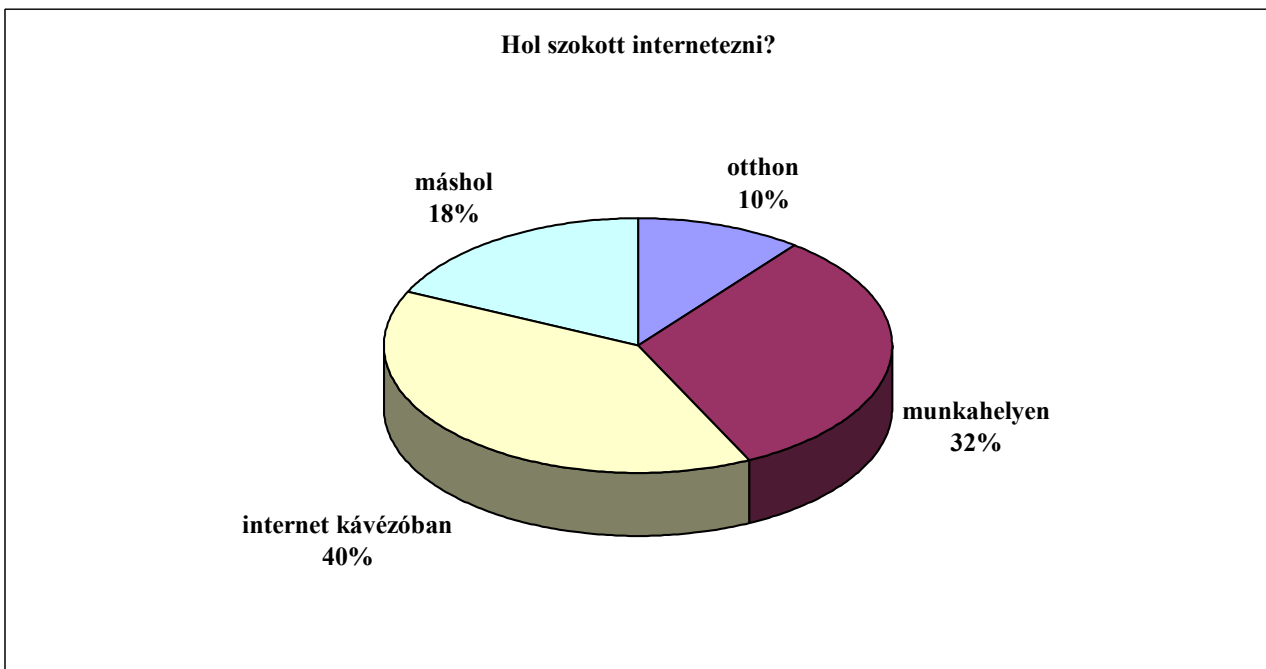
Az Kolozsváron vételezhető rádióadások hallgatottságára egyenként rákérdeztünk, válaszlehetőségekként egy-egy adás napi több órai (1), napi kevesebb mint egy órai (2), heti néhányórai (3) valamint az ennél is ritkább hallgatási időt jelölve meg. Ennek alapján a kolozsvári magyarok 50 százaléka naponta hallgat legalább egy óra hosszút valamilyen rádióadót, és további 13,5 % rádiózik szintén naponta, de kevesebb mint egy órát. A napi több órás rádióhallgatás elsősorban az idősebbekre jellemző. Iskolai végzettség szerint vizsgálva a rádiózókat hasonló különbség nem észrevehető.

d. Internet használat.

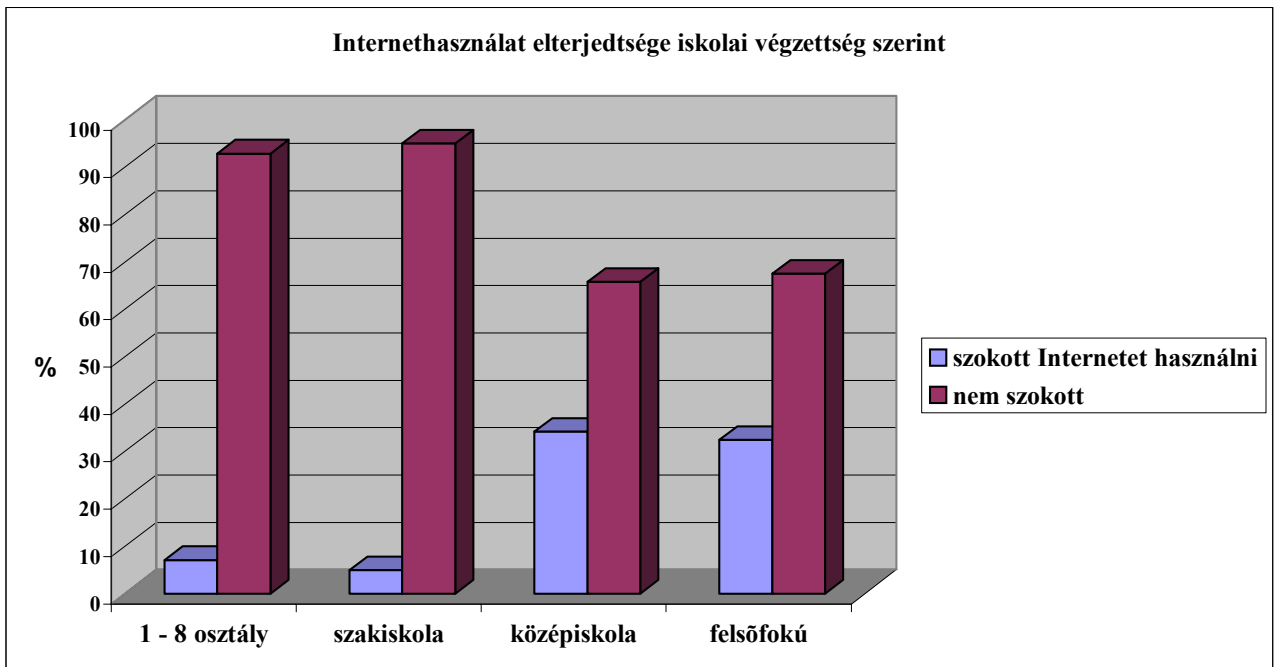
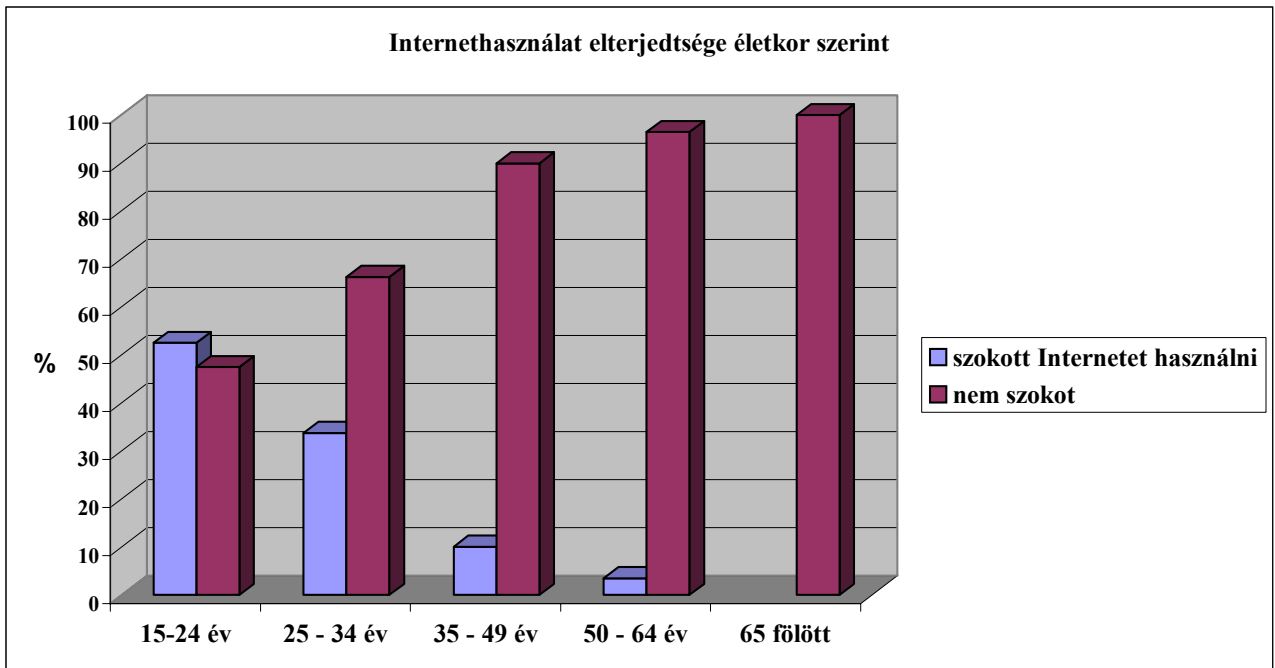
Internetezni a megkérdezettek 18 %-a szokott, valamilyen rendszerességgel, több mint fele (60%) viszont még soha nem próbálkozott az informálódás ezen új eszközével.

A valamilyen rendszerességgel Internetezőknél 11%-a szokott saját lakásán navigálni, 32%-ának munkahelyén van hozzáférési lehetősége.

Az életkorral és iskolai végzettséggel való összefüggés ez esetben minden más információhordozó eszköznél észlelnél erősebb. A kor előrehaladtával az internethasználat rohamosan csökken (a 65 év fölöttiek között egyetlen megkérdezett sem használta ezt az eszközt), az 1-8 osztályt vagy csak szakiskolát végzettek között pedig az arányuk szintén rendkívül alacsony.

II. A vizsgált médiumok tartalmi vetülete

A különböző médiumok rendkívül sokféle, változatos információs tartalmakat közvetíthetnek. Egy könyv továbbíthatja a magas- vagy a populáris kultúra elemeit egyaránt. Hasonlóképpen a tévéműsorok is a művészfilmtől, művészeti magazintól a tömegkultúra különböző műfajaiig váltakozhatnak. Az egyes olvsmánytípusok olvasottságának mértékét már bemutattuk, így e fejezetben a sajtó és az audio-vizuális médiák által továbbított információk tartalmi összetételét vizsgáljuk.

Az **írott sajtó** esetében jelentős eltérés van a napilapok és a periodikus kiadványok által nyújtott információ-típusok között. A napilapok szinte kizárólag a hír értékű információk közvetítését szolgáló termékek, ezzel szemben a heti és havilapok, folyóiratok kevésbé gyorsan elévülő információkat tartalmaznak. Ez utóbbi sajtótermékek a réteg-specifikus információ továbbítás eszközeiként szolgálhatnak, lehetővé téve az információ-fogyasztáson belüli „szakosodást”.

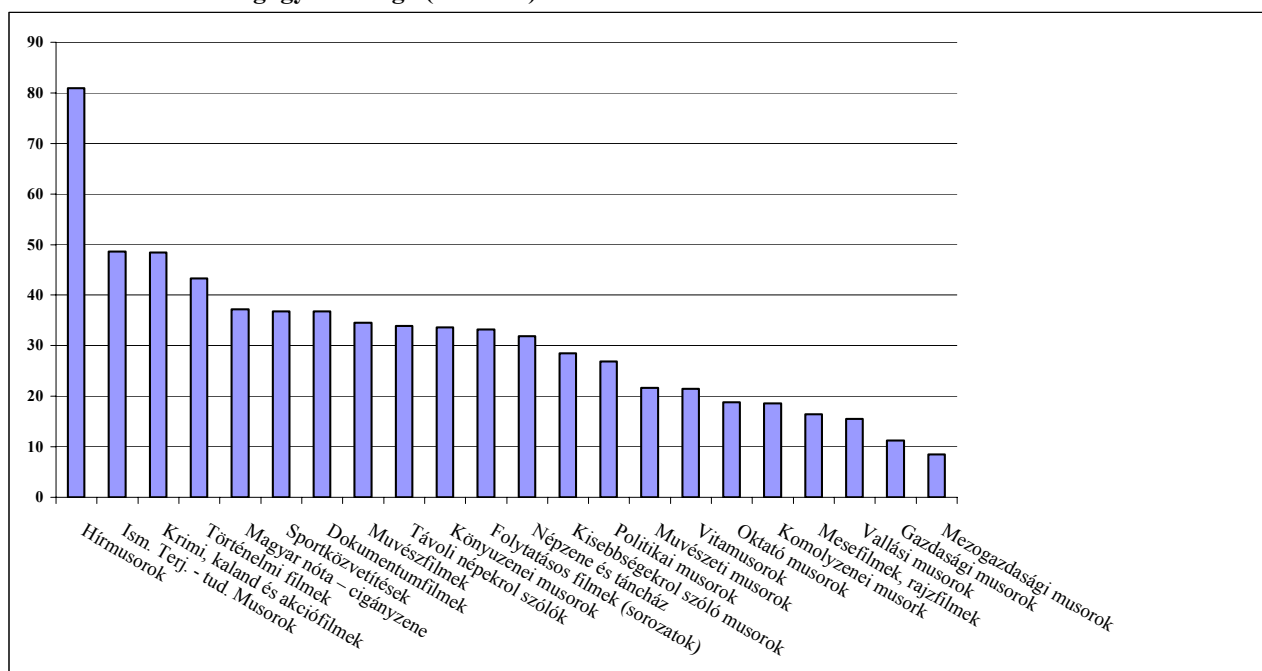
Kolozsvár magyar lakosságának sajtó-fogyasztását nézve azt látjuk, hogy a hírek kategóriáján belül a helyi jellegű hírek messzemenően megelőzik az országos jellegű híreket, (a Szabadságot a lakosság 65%-a említette, a Krónikát 26,4%). A regionális jellegű hírek egy román nyelvű lap (Jurnalul de Transilvania) révén jelennek meg. Ugyancsak hírértékű információk hordozójának tekinthető a román nyelvű sportnapilap.

A periodikus kiadványok között legnagyobb gyakorisággal a női magazinok jelennek meg, vezető helyen a Nők Lapja (a megkérdezettek 21,3%-a olvassa). Ezt a műfajt egy helyi, román nyelvű hírmagazin követi, majd a kizárólag hirdetések közzé tevő lapok. A tudományos-ismeretterjesztő magazint (A Tudás Fája) a tévéműsorokat közzé tevő/részletező lapok követik, ezeket pedig az egészséges életmóddal kapcsolatos „Család és egészség”. Bár utolsó helyen, de még az első tíz legolvasottabb folyóirat között megjelenik az irodalmi folyóirat is (A Hét).

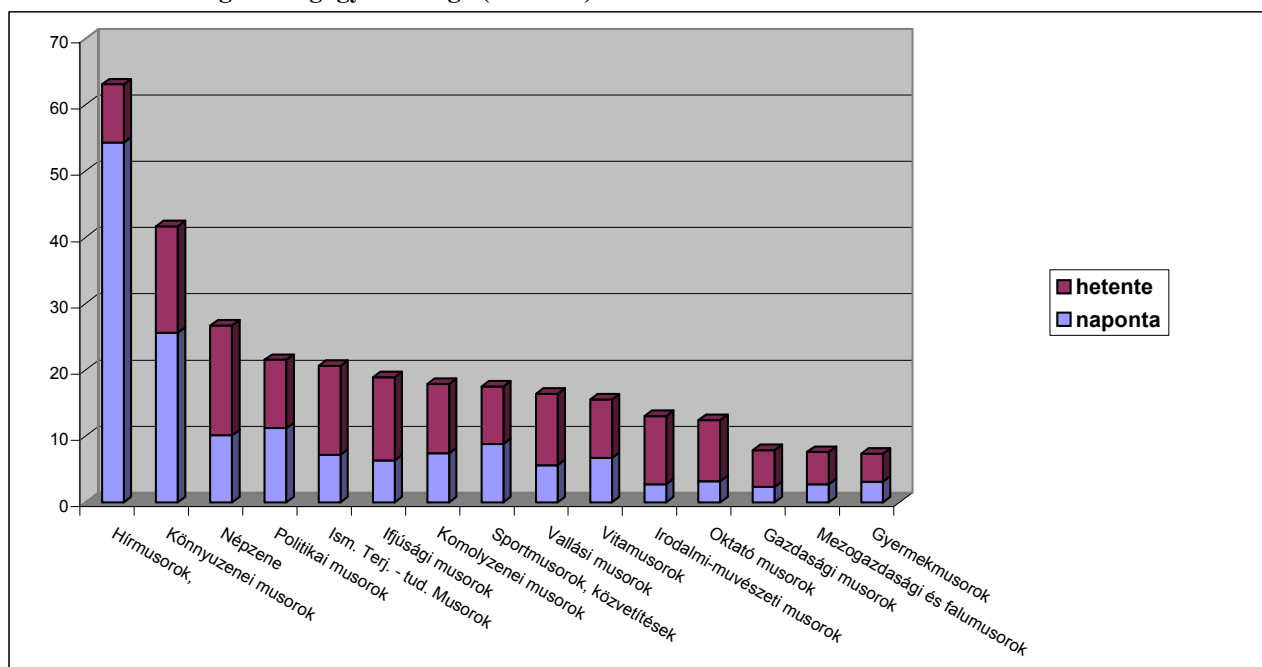
NAPILAPOK	Említés száma	HETILAPOK	Említés száma
Szabadság	357	Nők Lapja, Tina, Kiskegyed, Százszorsz153ép	152
Krónika	145	Clujeanul	54
Monitorul	26	Piata, Anuntul, Afis	40
Adevărul	14	A tudás fája	25
Jurnal de Transilvania	13	TV Magazin, Tv program, Telecablu, Pro TV magazin, Tv satelit, TV mania, Acasa Magazin, Ecran magazin	23
Adevărul de Cluj	12	Család és egészség	10
Evenimentul	11	Capital, Bursa	10
Prosport	11	Európai Idő	9
Romániai Magyar Szó	9	Informatia	8
Ziua	9	A Hét	7

A televízióban nézett műsorok között a hírműsorok vezetnek kiemelkedően. A művészfilm-kategória sorrendben a nyolcadik helyen fordul elő, megelőzi az ismeretterjesztő műsor (amelyhez jellegét tekintve közel esik a dokumentumfilm, és részben a történelmi film is), a könnyedebb játékfilmek és a sportműsorok is.

Tévéműsorok nézettségi gyakorisága (százalék)

Rádióműsorok hallgatottsági gyakorisága (százalék).

A rádió esetében a napi és heti hallgatottságot vontuk össze. A legalább heti rendszerességgel hallgatott műsorok között a tévéhez hasonlóan szintén a hírműsorok vezetnek, ezt azonban a könnyűzenei műsorok követik (feltehetően a kereskedelmi adóknak köszönhető, melyek műsorában a könnyűzene rendkívül nagy arányt tesz ki). Ennek megfelelője lehet az idősebb nemzedék esetében a népzenei műsorok, majd a sorrendben a politikai jellegű műsorok következnek. Az irodalmi és művészeti műsorok a tévéműsoroknál látottnál is kedvezőtlenebb helyen, a 11. helyen jelennek meg.

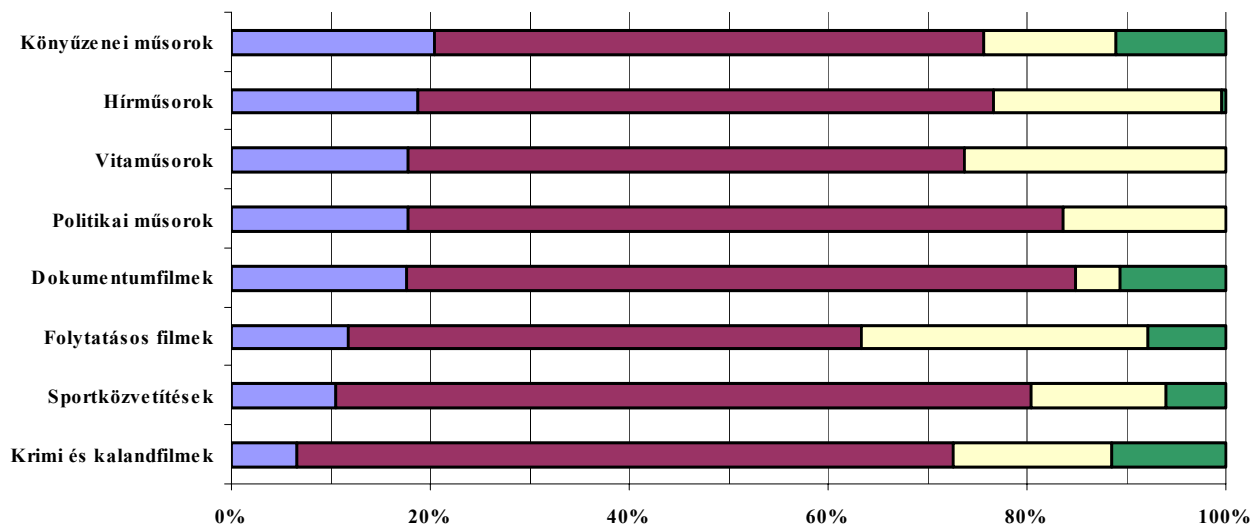
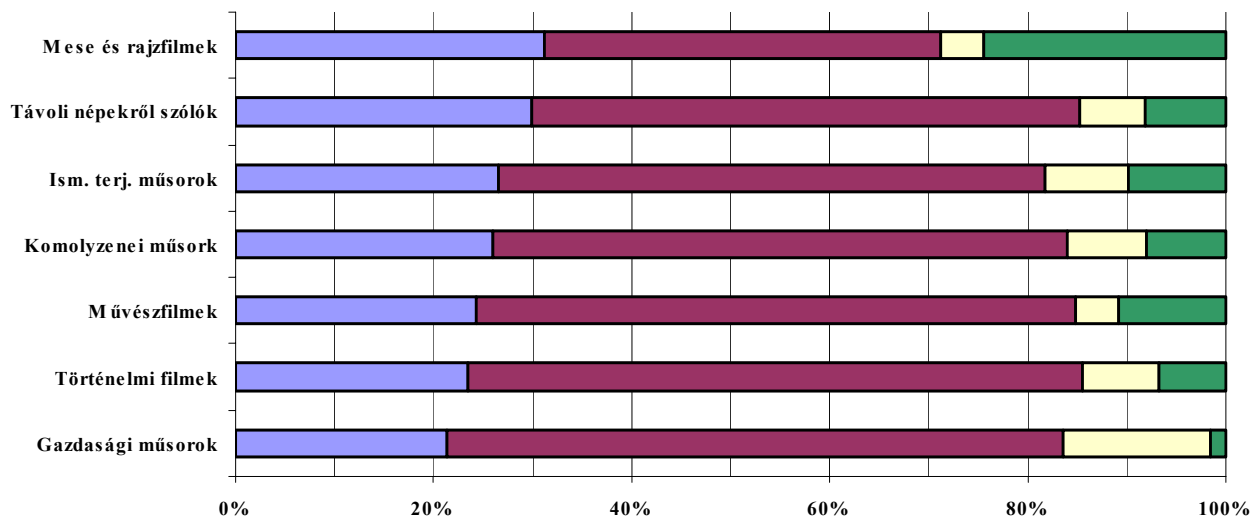
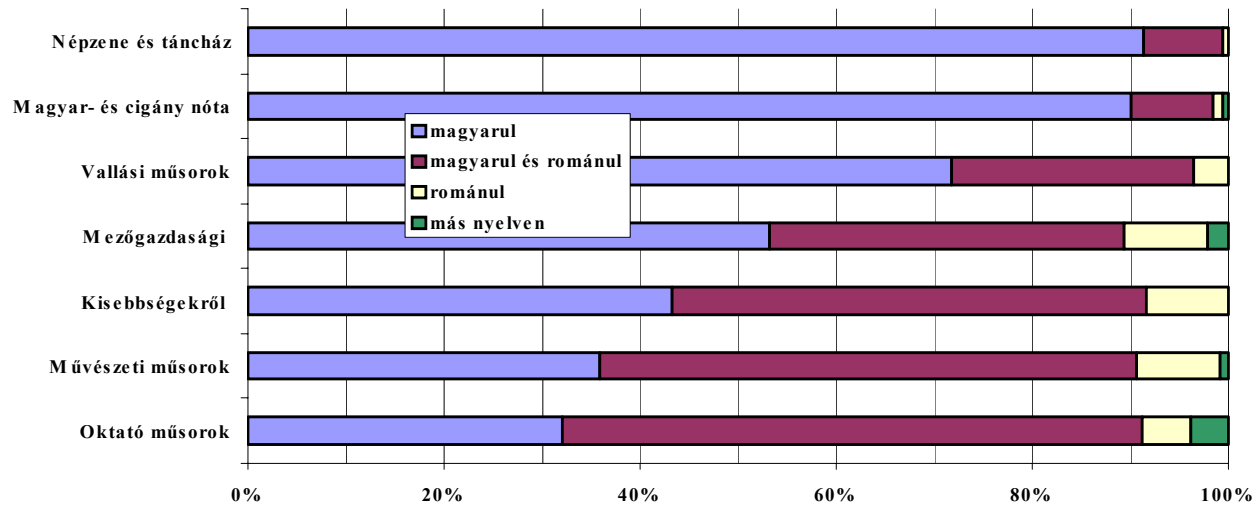
Az Internet használat tartalmi vonatkozásainak vizsgálata az alacsony esetszámok miatt nem volt lehetséges.

E fejezet összefoglalásaként elmondhatjuk, hogy bár a különböző súlyú (a néző aktív részvételét különböző mértékben igénylő) műsortípusok mindenik vizsgált médium esetében előfordulnak, a nézettség alapján a könyv megmarad a klasszikus magaskultúra hordozójának, az elektronikus médiában a hír és szórakoztató jellegű műsortípusok dominálnak, valamint a tudományos és szórakoztató műsorok közötti határon mozgó ismeretterjesztő- és dokumentumfilmek.

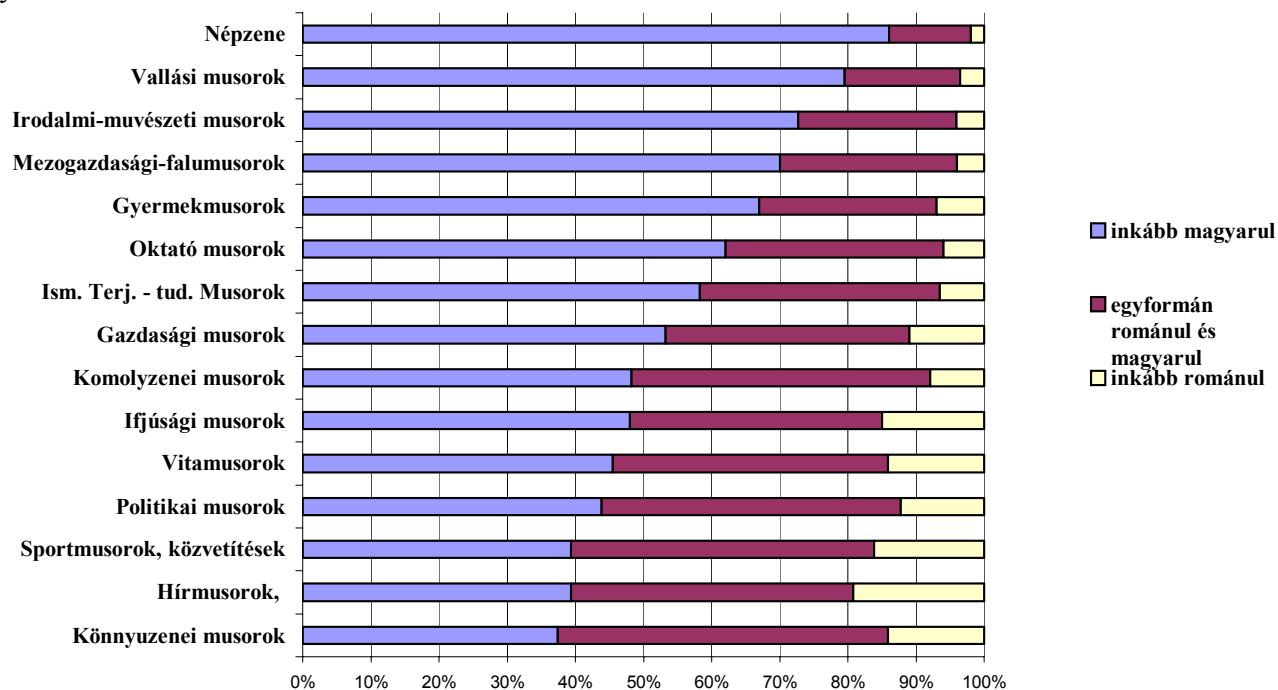
Az információ-szerzés nyelve.

A könyvolvasás nyelvére vonatkozó adatokat az olvasást tárgyaló fejezetben már bemutatottuk, Láthattuk, hogy az olvasott könyvek túlnyomó többségének nyelve a magyar, a román nyelv jelentősebb arányban a meglehetősen tág „foglalkozáshoz kapcsolódó szakirodalom” kategóriába tartozó könyvek valamint a számítástechnikai szakkönyvek olvasása esetében jelenik meg. Más információs csatornák esetében azonban ez az arány jelentősen különbözik.

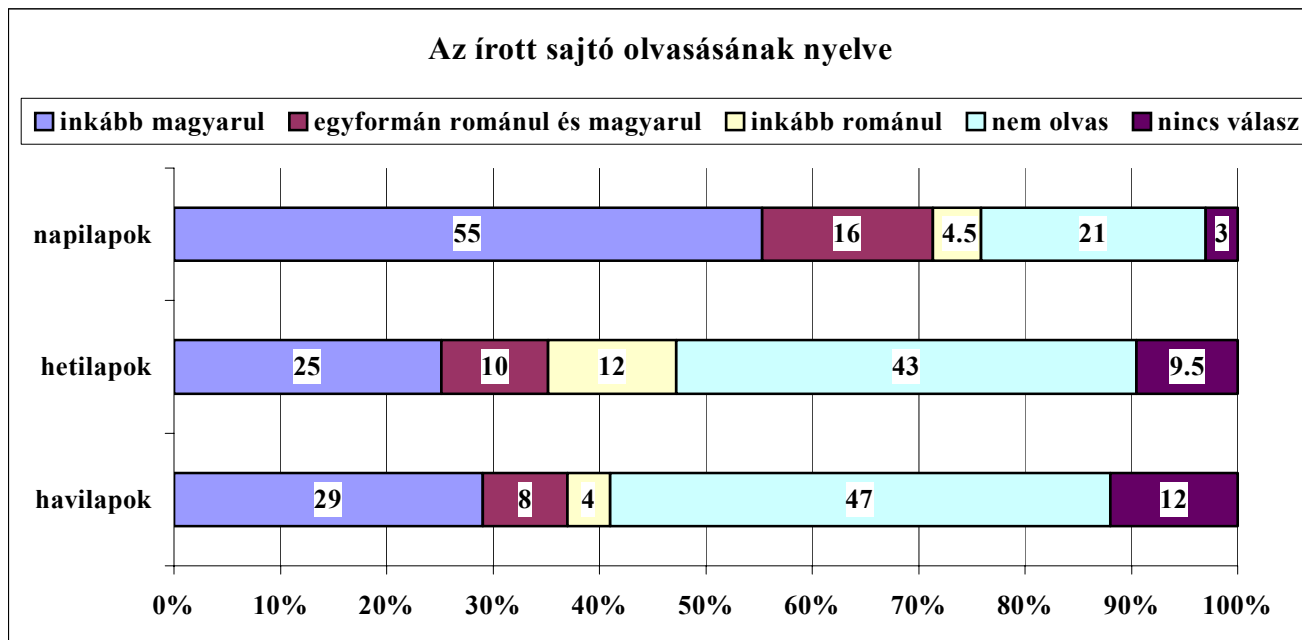
A tévéműsorok esetében a magyar nyelv mindössze négy műsortípus nézettségében haladja meg az 50%-ot, a népzene és nóta-műsoroknál, valamint a vallási és mezőgazdasági műsoroknál. A román nyelv van túlsúlyban a hírek, a politikai és vitaműsorok esetében (a megkérdezettek 22%, 15% illetve 15%-a követi e műsorokat román nyelven). E három műsortípus közös elemeként kiemelhetjük, hogy ezek olyan hazai, „lokális” vonatkozású elemeket is tartalmaznak, amelyeket a magyar nyelvű adók nem tudnak nyújtani. Ezek az információk ugyanakkor nem is „globalizálhatók”, tehát a nyugati tévéműsorok sem tartalmazhatják műsorukban – így ezeket idegen nyelven egyáltalán nem nézik. A más nyelven is nagy arányban nézett műsorok között a mese és rajzfilmek emelkednek ki, amelyet a krimi és kalandfilmek, popzenei műsorok és a művészfilmek követnek, majd a dokumentum-filmek, ismeretterjesztő-tudományos és távoli népekről szóló műsorok csoportja következik.

A hallgatott rádió-műsorok nyelvére vonatkozóan a tévéhez hasonló képet láthatunk. A népzenei és vallási műsorokat hallgatják leginkább magyar nyelven, bár jelentős arányban hallgatnak román népzenei illetve vallási műsorokat is. A tévénél talánál jobb helyezést érnek el az irodalmi-művészeti műsorok. Szintén a tévénél látotthoz hasonlít a sor vége: a híreket, politikai és vitaműsorokat, ifjúsági műsorokat a megkérdezettek kevesebb mint fele hallgatja inkább magyar nyelven.

Az írott sajtó esetében, annak ellenére, hogy (különösen a napilapokban) a hír jellegű információk tekintélyes hányadban vannak jelen, ezeket a megkérdezettek nem olvassák nagy arányban román nyelven. Magyarázat lehet erre, hogy kolozsváron a Szabadságnak és Krónikának köszönhetően az írott sajtóban a magyar nyelvű hír-ellátottság (helyi és országos jellegű egyaránt) jóval kedvezőbb mint a televízió esetében.

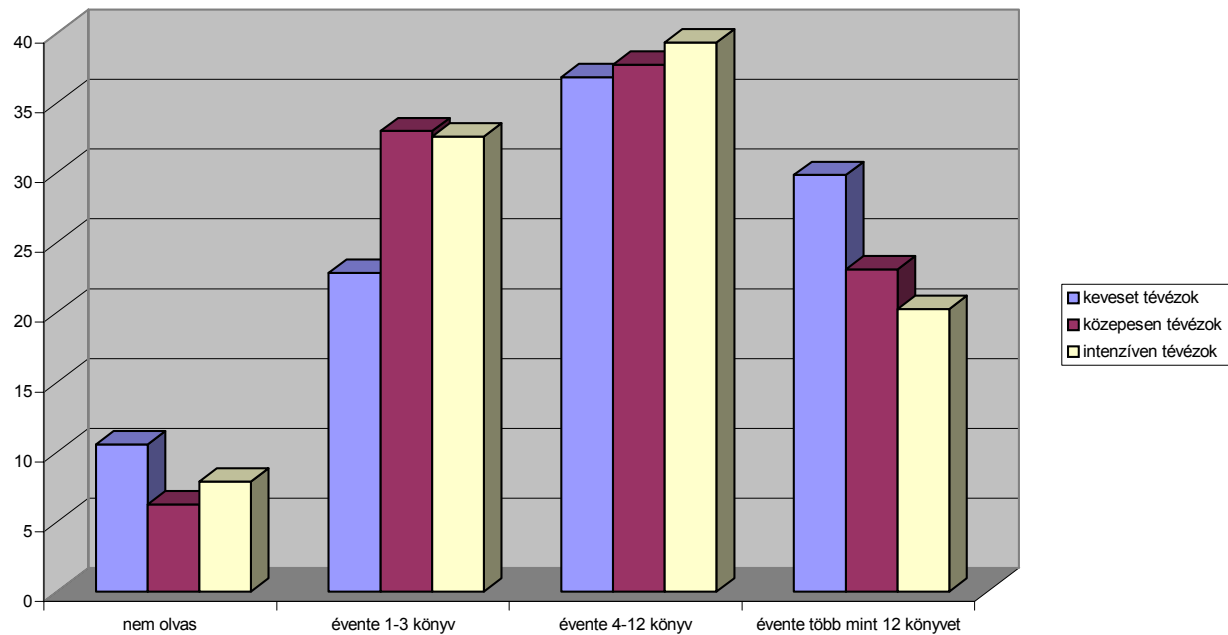
Összegzésként az információ-fogyasztás nyelvéről elmondhatjuk, hogy a könyvolvasás nyelve a leginkább magyar. A román nyelv az elektronikus médiában jelenik meg hangsúlyosan, elsősorban olyan műsortípusok esetében amelyek magyar nyelven nem elérhetők, főként a hírértékű és (bel)politikai anyagok esetében. Más, idegen nyelvek kisebb mértékben azon tévéműsoroknál jelennek meg, amelyeknél a nyelvi kompetencia kisebb fontosságú: zene és rajzfilm, valamint a rendszerint rendkívül látványos képanyagú dokumentum és ismeretterjesztő filmek.

A különböző információs csatornák viszonya a könyvolvasás gyakoriságával

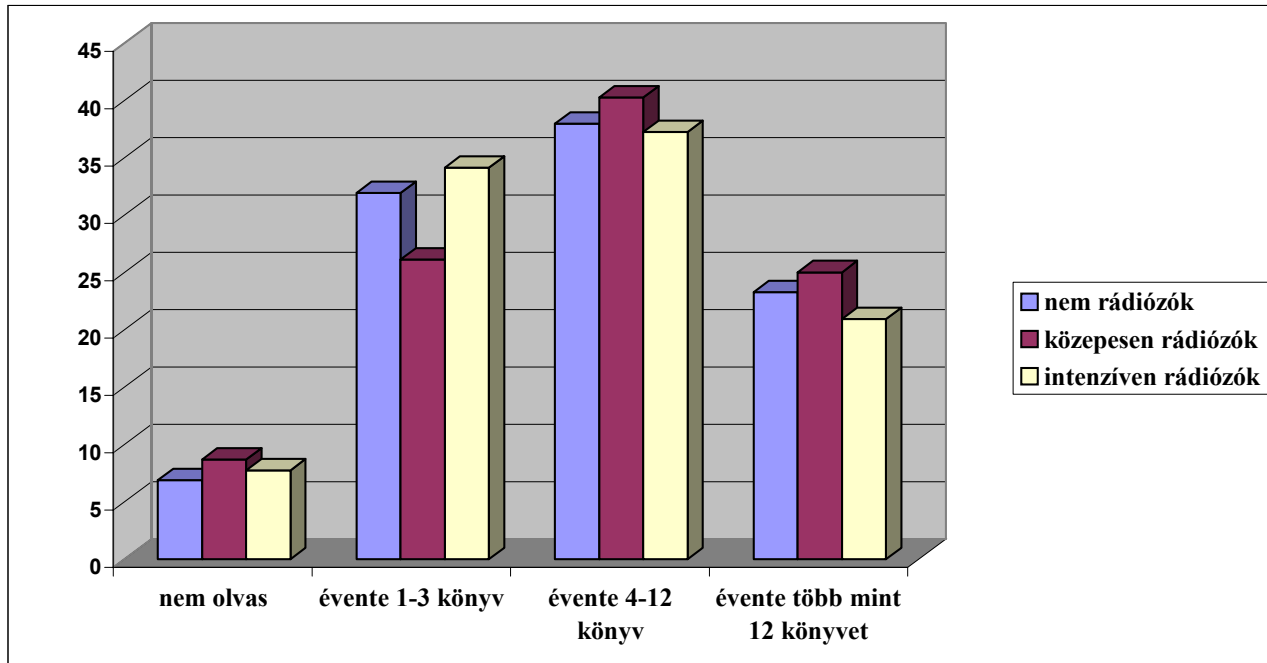
Az egyes médiumok lehetnek egymással komplementáris viszonyban, de lehetnek akár egymás riválisai is. E kérdés vizsgálatához az olvasás rendszerességét kifejező kategóriákhoz hasonlóan a tévénézők három kategóriáját különítettük el: az „intenzív tévénézők” csoportját tévénézők felső kvartilise képezi, a „keveset tévénézőkét” az alsó-, a „közepesen tévénézők” csoportját pedig a két köztes kvartilise képezi. A rádióhallgatásra vonatkozólag ugyanezt az elvet követve az egyáltalán nem rádiózók-, a közepesen rádiózók és a sokat rádiózók csoportjait különítettük el. Az írott sajtó esetében nem állt módunkban ugyanezt a módszert alkalmazni, így a sajtó olvasás intenzitásának mérésére az „egy sajtótípust olvasók”, valamint a két- illetve három sajtótípust olvasók csoportjait különítettük el. Mivel valamelyik magyar napilapot szinte minden megkérdezett olvassa, a többféle sajtótípus olvasása egyben a gyakoribb/intenzívebb sajtóolvasást is jelenti.

A könyv és a televízió a rendszeresen olvasók tévé előtt eltöltött ideje alapján rivális információs csatornának tűnnek: a rendszeres könyvolvasók kategóriájában az intenzíven tévénézők 10%-al kisebb arányban jelennek meg mint a keveset tévénézők. E viszony megfordulása a nemolvasók kategóriájában sajnos nem vizsgálható, az alacsony esetszámok miatt (mind a nem olvasók, mind a keveset tévénézők keven kerültek a mintába).

A tévénézés gyakorisága a könyvolvasás rendszeressége szerint.

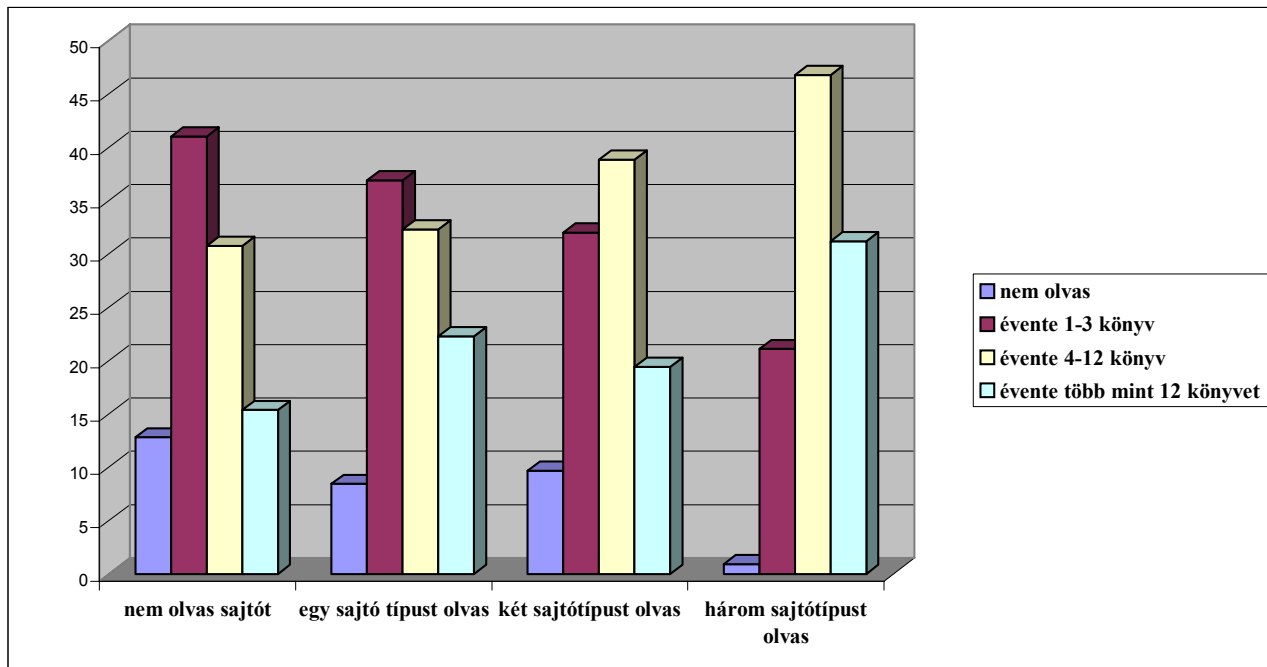

Az olvasás és rádióhallgatás viszonyában a fentihez hasonló összefüggés nem figyelhető meg.

Míg tehát a tévénézés az olvasásra fordított idő rovására történik, a rádiózásra ez az összefüggés nem áll fenn.

Az írott sajtó és a könyv viszonyára vonatkozólag a tévzés–könyvolvasás viszonyával ellentétes összefüggés rajzolódik ki:

Mint az ábrából kiderül, a rendszeres- és időnkénti könyvolvasók aránya a több sajtótípus olvasása irányába nő, míg a nem olvasók és ritkán olvasók aránya ugyanezen irányban csökken. Aki tehát rendszeres könyvolvasó, az sajtótermékeket is inkább olvas. Ez különösen a folyóirat olvasókra lehet igaz, akik esetünkben a több sajtóterméket is olvasók.

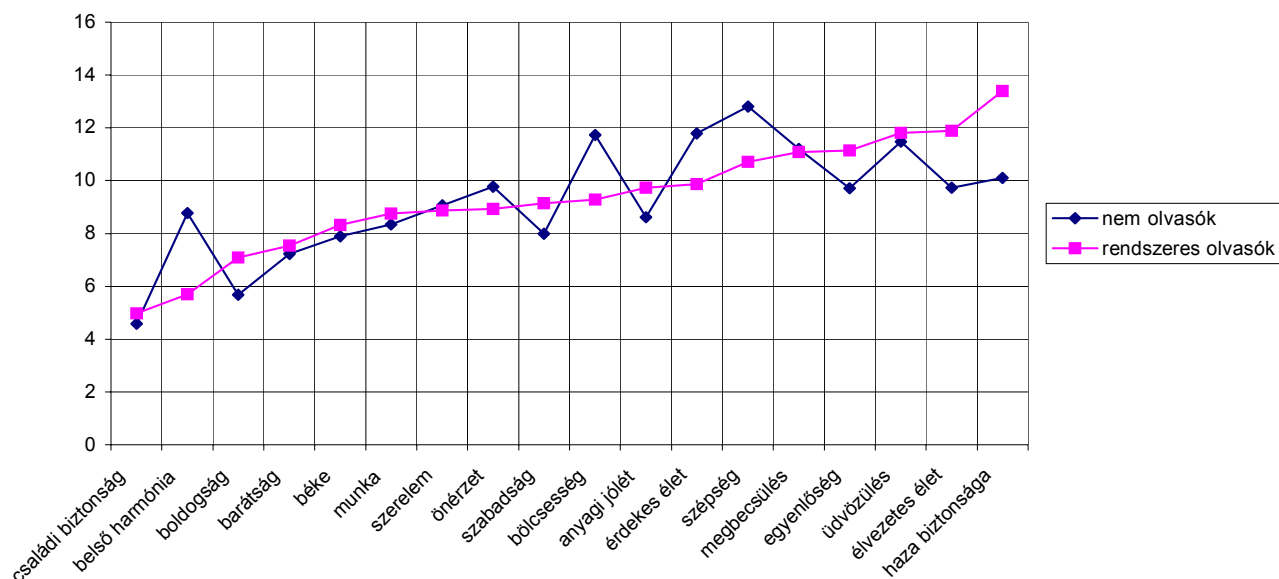
Úgy tűnik tehát, hogy az információ-közvetítő csatornák az információ-átadás/átvétel módja alapján csoportosulnak: az írott szöveg fogyasztása ugyanazon személyek körére, az „olvasók” csoportjára jellemző. Így a könyv és a sajtótermékek egymást kiegészítő információ-hordozók. Az olvasástól lényegesen különböző információ-átvételt jelentő tévzés az emberek egy másik körére jellemző. A rádiózás viszont úgy tűnik nem sorolható be egyértelműen e csoportosításba.

IV. A médiumok értékrendre gyakorolt hatása.

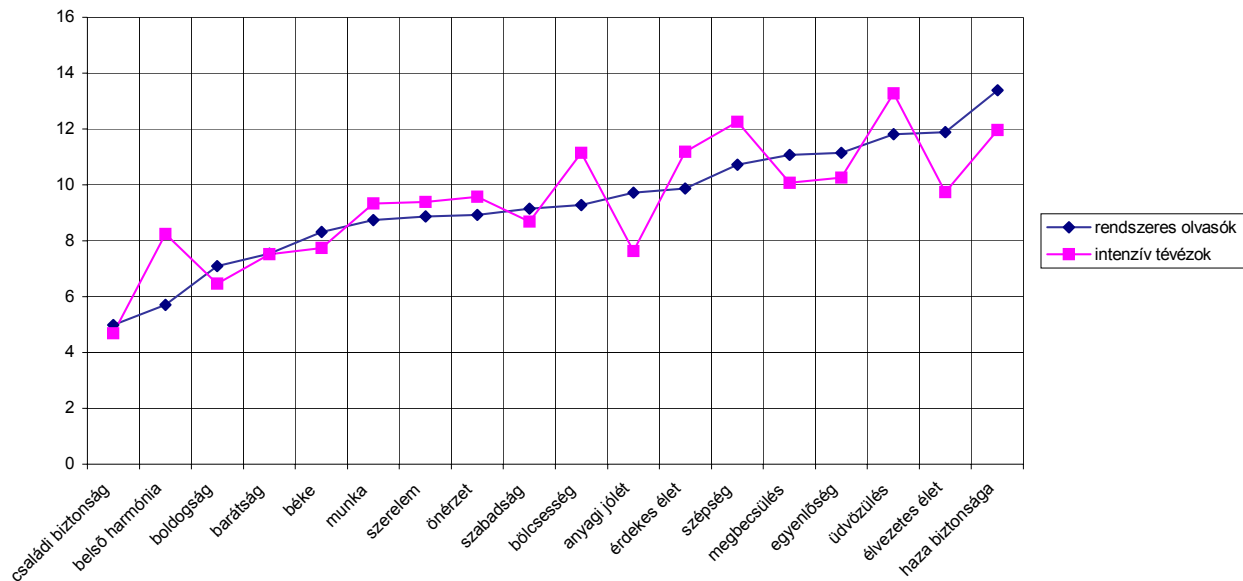
Feltételeztük, hogy a különböző médiumok eltérő hatást fejtenek ki az emberek értékrendjére. E hipotézis leellenőrzése céljából megvizsgáltuk hogy milyen eltérések vannak a rendszeres olvasók és egyáltalán nem olvasók értékrendje között, majd sorra vesszük az egyes médiumokat intenzíven használók csoportjai és a rendszeresen olvasók értékrendjei között mutatkozó szignifikáns eltéréseket. Az értékrendvizsgálathoz a nemzetközi összehasonlító értékszociológiai vizsgálatokban is alkalmazott Rokeach értéktesztet alkalmaztuk, amely 18 eszközérték és 18 célérték megkülönböztetésével a teljes érték-teret igyekszik reprezentálni. A válaszadóknak mindkét értékcsoporthoz 1-től 18-ig kellett rangsorolniuk, elvben összehasonlítva minden értékpárt. E rangsorolás által gyakorlatilag minden értéket egy 1-től 18-ig terjedő skálán helyeztek el, egy értéknek a rangsorban elfoglalt helye egyenértékű a skálán kapott pontszámmal. Az átlagos pontszámok alapján a teljes mintára a következő értékpreferencia-sorrend rajzolódik ki:

családi biztonság (szeretteinkről való gondoskodás)	4.9	önérzet (öntudat, önbecsülés)	9.9
boldogság (megelégedettség)	6.6	egyenlőség (mindenki számára azonos lehetőségek)	10.2
béke (háborúktól és konfliktusoktól mentes világ)	7.3	megbecsülés (elismerés, tisztelet)	10.6
barátság (szoros emberi kapcsolat)	7.5	bölcsesség (életbölcesség)	10.7
anyagi jólét (jómód, bőség)	8.0	élvezetes élet (örömök, sok szabadidő)	10.9
belső harmónia (belső feszültségektől mentes élet)	8.2	érdekes élet (élményekben gazdag, aktív élet)	11.2
szabadság (függetlenség, a választás szabadsága)	8.3	haza biztonsága (külső támadásokkal szembeni védettség)	11.7
munka (teljesítményekben gazdag, aktív élet)	9.1	szépség (természet és a műalkotások szépsége)	12.2
szerelem (meghitt lelki és testi kapcsolat)	9.4	üdvözülés (megváltás, örök élet)	12.4

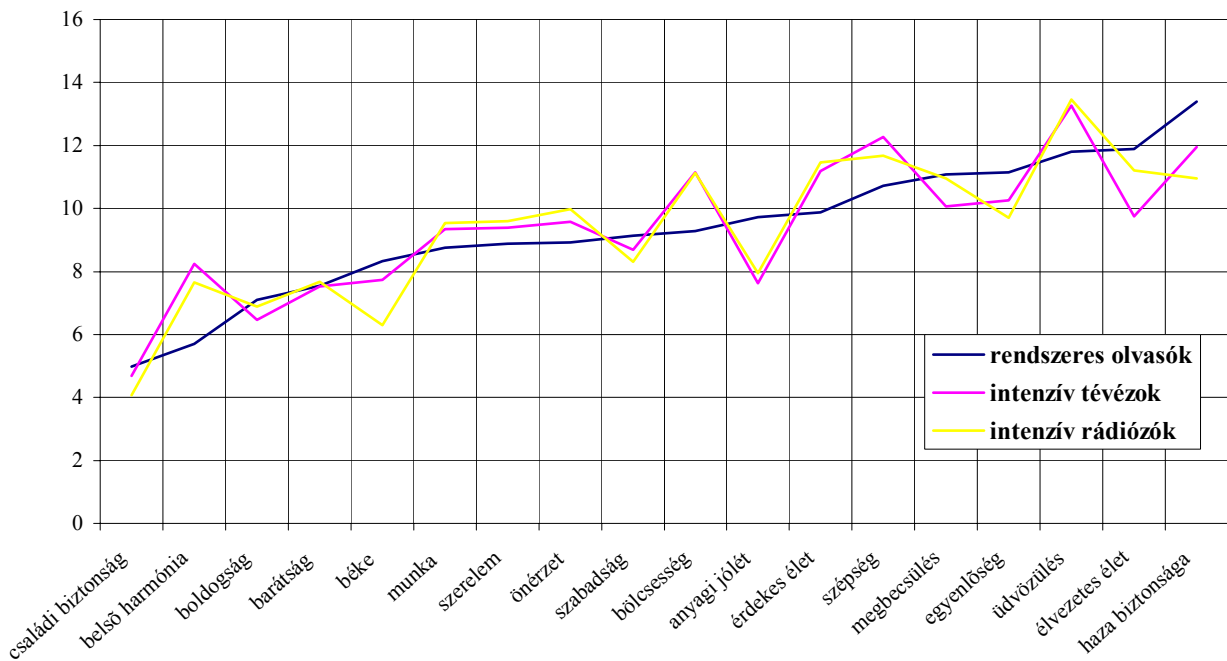
A rendszeres olvasók és nem olvasók értékválasztásai között legnagyobb eltérés az olvasók utolsóként vallott értéke, a „**haza biztonsága**” esetében van, amely a nem olvasók számára fontosabb. Ezt a **belső harmónia**, a **bölcsesség** és a **szépség** értékei követik, amelyek a rendszeres olvasók számára fontosabbak. A nem olvasók számára az **élvezetes élet** bizonyult fontosabbnak. Statisztikailag nem szignifikáns mértékben, de ahhoz közel állóan az anyagi jólét és a szabadság értékei fontosabbak a nem olvasók számára.

A tévénezők és rendszeres olvasók közötti összehasonlításból az derül ki, hogy a tévénezők értékválasztási profilja nagymértékben hasonlít a nem olvasókéhoz. Leglényegesebb eltérés ez esetben is a **belső harmónia**, **bölcsesség** és **szépség** értékei esetében figyelhető meg, amelyek az olvasók számára fontosabbak, az intenzív tévézők számára viszont az anyagi jólét és az élvezetes élet fontosabb. Az olvasók/nem olvasók közötti összehasonlítástól eltérően viszont itt szignifikáns eltérés jelenik meg a vallásos értékek terén: az üdvözülés a tévénezők számára kevésbé fontos.

Az intenzíven rádiózók értékválasztási profilja rendkívül hasonlít a tévézők előbbiekben elemzett profiljához, a számukra kevésbé fontos értékek ugyanazok, a fontosabbak között viszont megjelenik a béke, fontosabbá válik az egyenlőség és az anyagi jólét mellől visszaszorul az élvezetes élet.

Az írott sajtó olvasóinak értékválasztási profilja a tévénézők - rádióhallgatók és rendszeres olvasók profiljai között helyezkedik el. Az eddigiekben bemutatott leglényegesebb eltérések (belső harmónia, bölcsesség és szépség) elmosódnak, egyetlen lényeges eltérésként az üdvözülés marad, amelyet ez esetben is a könyvolvasók számára fontosabb.

